

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

**Global
Communities**
Partners for Good

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛІСНОГО СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТУ ТГ

DOBRE ПРАКТИКИ

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ
ЦЕ ДОБРЕ

Запровадження цілісного середньострокового планування бюджету ТГ

Даний посібник дає можливість отримати відповіді на основні проблемні питання щодо бюджетного планування у середньостроковому періоді на рівні ТГ.

Матеріали посібника будуть корисними виконавчим органам місцевих рад ТГ, місцевим фінансовим органам, головним розпорядникам бюджетних коштів, іншим представникам територіальних громад.

У підручнику наведено огляд законодавства, надано опис поетапних кроків для запровадження середньострокового бюджетного планування на рівні ТГ та запропоновано шаблони документів.

Автори:

**Тетяна Овчаренко,
Інна Святна,
Ангела Бочі,
Ольга Шубіна**

Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) — це п'ятирічна програма, що виконується міжнародною організацією Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Програма спрямована на посилення місцевого самоврядування та створення кращих умов для розвитку ТГ, підвищення рівня залученості громадян до прийняття рішень та забезпечення підзвітності та прозорості в громадському управлінні.

До консорціуму виконавців програми DOBRE, на чолі з Global Communities, входять: Український кризовий медіа центр, Social Boost, Фонд розвитку місцевої демократії (FSLD/FRDL), Малопольська школа державного управління при Краківському університеті економіки (MSAP/UEK), Польща, Національний Демократичний Інститут (NDI).

Програма USAID DOBRE працює в 7 цільових областях: Дніпропетровській, Івано-Франківській, Харківській, Херсонській, Кіровоградській, Миколаївській та Тернопільській. Із червня 2020, Програма [розпочала свою роботу ще в трьох областях](#): Запорізькій, Чернівецькій, та Чернігівській.

Ця публікація стала можливою завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст є відповідальністю Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) і не обов'язково відображає точку зору USAID чи уряду Сполучених Штатів.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ	6
1.1. Законодавче врегулювання застосування середньострокового підходу у бюджетному процесі на місцевому рівні	7
1.1.1. Зміни до Бюджетного Кодексу України.....	8
1.1.2. Взаємозв'язок стратегічного бачення з поточним плануванням.....	12
II. СИСТЕМА СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ ТГ ТА ЇЇ КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ	17
2.1. Стадії та учасники бюджетного процесу в умовах середньострокового планування.....	22
2.2. Оновлений бюджетний календар і зміни до Бюджетного регламенту.....	24
2.3. Формування орієнтовних поетапних планів заходів як запорука якісного бюджетного планування	27
2.4. Пріоритизація цілей, узгодження завдань, складання місцевих фінансових планів на три роки.....	28
III. СКЛАДАННЯ ТА СХВАЛЕННЯ ПРОГНОЗУ БЮДЖЕТУ	30
3.1. Організаційно-методологічні засади формування прогнозу бюджету ТГ	30
3.2. Основні вимоги до формування бюджетних показників при середньостроковому бюджетуванні.....	32
3.2.1. Прогнозування дохідної частини бюджету на середньостроковий період	33
3.2.2. Особливості середньострокового планування видатків бюджету	39
IV. ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПРОГНОЗУ БЮДЖЕТУ ТГ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВИЙ ПЕРІОД (СХЕМА, ПОРЯДОК, ДОРОЖНЯ КАРТА)	42
ДОДАТОК I	49
Шаблон рішення про Бюджетний регламент ТГ	
ДОДАТОК II	64
Рекомендований план заходів щодо складання прогнозу місцевого бюджету на середньостроковий період	
ДОДАТОК III	66
Рекомендований план заходів щодо складання проекту місцевого бюджету на плановий рік	
ДОДАТОК IV	68
Стаття 75–1 БКУ — нова. Складання та схвалення прогнозу місцевого бюджет	
ДОДАТОК V	70
Типова форма прогнозу місцевого бюджету, розроблена МФУ	
Додатки 1-12 до Типової форми прогнозу місцевого бюджету	
ДОДАТОК VI	71
Шаблон рішення про розгляд місцевою радою прогнозу місцевого бюджету	
ДОДАТОК VII	72
Дорожня карта процесу складання прогнозу бюджету ТГ	

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ:

БКУ — Бюджетний кодекс України
ПКУ — Податковий кодекс України
ЗУ про МС — Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»
КМУ — Кабінет Міністрів України
МФУ — Міністерство фінансів України
ОМС — органи місцевого самоврядування
ТГ — територіальна громада (міська, сільська, селищна)
ССБП — середньострокове бюджетне планування
СПВ — середньострокове планування видатків
ПЦМ — програмно-цільовий метод
МФО — місцевий фінансовий орган
ДПС — Державна податкова служба України
ОДА — обласна державна адміністрація
РНБО — Рада національної безпеки і оборони України
ВРУ — Верховна Рада України

ВСТУП

Діяльність Програми DOBRE у співпраці з незалежними експертами спрямована на виявлення проблемних питань та подальше удосконалення системи управління фінансами задля досягнення сталого розвитку громад. Зусилля органів місцевого самоврядування та місцевих органів влади мають бути спрямовані на розбудову та удосконалення власної, притаманної конкретній громаді, ефективної системи управління публічними фінансами, яка забезпечить надання якісних послуг населенню та сталий розвиток громади у довгостроковому періоді.

Для досягнення цієї амбітної мети:

- ☑ стратегії розвитку та місцеві програми мають бути спрямовані на розв'язання комплексу соціальних, економічних, екологічних проблем, враховувати проблемні ситуації на конкретній території з урахуванням інтересів всіх верств населення громади. **Затвердження стратегічних програмних документів є базою для запровадження ефективного середньострокового планування бюджету громади;**
- ☑ у громаді має бути запроваджено **цілісне** стратегічне та середньострокове бюджетне планування, що забезпечить ефективне залучення коштів та розподіл ресурсів відповідно до визначених пріоритетів та посилення загальної бюджетно-податкової дисципліни.

Бюджетне планування є процесом розроблення планів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади та місцевого самоврядування, з метою достовірного й достатнього визначення обсягу та джерел формування бюджетних доходів, оптимального розподілу коштів і збалансування бюджету на відповідний період.¹

В більшості розвинених країн світу вже багато років успішно застосовується бюджетне планування *на середньострокову перспективу*.

Середньостроковий бюджетний прогноз сприяє досягненню вищого рівня стабільності і передбачуваності економічної ситуації в країні.

Окрім виконання стабілізаційної функції, середньострокове планування є інструментом розв'язання таких важливих проблем як:

- ☑ підвищення ефективності бюджетного процесу та фінансової дисципліни;
- ☑ посилення прозорості та ефективності витрачання бюджетних коштів;
- ☑ сприяння розвитку інноваційного потенціалу та інвестиційної привабливості країни в цілому та регіонів.

¹ Бюджетна система. Підр./ за наук. Ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К. : ЦУЛ; Тернопіль. Екон.думка, 2012

Результатом запровадження цілісного середньострокового бюджетування в партнерських громадах має стати досягнення економії бюджетних коштів, забезпечення їх цільового використання, ефективності і результативності діяльності розпорядників бюджетних коштів шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Для того, щоб надати партнерським територіальним громадам інформаційну підтримку з налагодження системи середньострокового бюджетного планування в рамках Програми DOBRE розроблений даний посібник, який разом з теоретичною частиною містить практичні рекомендації для ОМС ТГ.

I. СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

Середньострокове бюджетне планування (ССБП) – це формування головними розпорядниками бюджетних коштів плану своєї діяльності на середньостроковий період, визначення обсягів необхідних коштів для досягнення поставлених цілей у середньостроковій перспективі.²

ПЕРЕВАГИ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

Рис 1 Переваги середньострокового бюджетного планування

Є також і **недоліки та складнощі** застосування середньострокового бюджетного планування, зокрема в Україні. В умовах євроінтеграції, як ключового політичного та економічного курсу України, однією з головних особливостей її сучасного соціально-економічного розвитку залишається високий рівень *зовнішніх і внутрішніх невизначеностей*. До того ж особливістю України є те, що протягом значного періоду часу країна існує в складних умовах збройного конфлікту, що не завершується, та анексії частини території. Така ситуація не дозволяє достеменно передбачити ситуацію, що, в свою чергу, вимагає використання досконалих методик стратегічного бюджетного планування, гнучкості застосовуваного інструментарію, та вимагає від держави пошуку та використання підходів, орієнтованих на досягнення цілей та завдань сучасного соціально-економічного розвитку країни в сучасних умовах.

² Середньострокове прогнозування доходів Державного бюджету України з допомогою методу експоненціального згладжування. Плєскач В.Л., Івасюк І.Я. //Фінанси України. - 2012.

ФУНКЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

- ✓ Розробка основних напрямів бюджетної політики
- ✓ Вибір раціональних шляхів бюджетного забезпечення для досягнення необхідного рівня економічного і соціального розвитку
- ✓ Здійснення перерозподілу бюджетних ресурсів для досягнення необхідних темпів і пропорцій розвитку економіки та підвищення суспільного добробуту
- ✓ Встановлення раціональних форм мобілізації бюджетних ресурсів

ОСОБЛИВОСТІ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В ТГ:

об'єкт - бюджетні ресурси ТГ (публічні кошти);

суб'єкти - органи місцевого самоврядування (місцеві ради, виконавчі органи місцевих рад, підприємства, бізнес, громада)

предметна галузь (сфера застосування) - бюджетні відносини, що виникають у процесі розподілу та перерозподілу ресурсів громади та пов'язані з пріоритетним формуванням місцевих політик, що відповідають стратегічним пріоритетам, і використанням публічних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу

здійснюється грошова оцінка ресурсних можливостей бюджету ТГ, що дозволяє визначати найефективніші варіанти фінансового забезпечення прогнозних показників соціально-економічного розвитку громади;

забезпечуються необхідні фінансові пропорції згідно з прогнозами економічного та соціального розвитку громади, узгоджуються завдання, які мають бути реалізовані та ресурси бюджету, встановлюються безпосередні зв'язки підприємств і організацій різних форм власності з бюджетом на плановий період.

1.1. ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПІДХОДУ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Зміни до законодавства, що відбулися наприкінці 2019 року дозволяють запровадити в Україні цілісне середньострокове бюджетне планування.

Раніше, з 2017 року на виконання заходів **Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки** (далі – СУДФ), що схвалена розпорядженням КМУ від 8 лютого 2017 р. № 142-р (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415–2017-p>), середньострокове бюджетне планування застосовували у пілотному режимі, а прогноз на два наступних за плановим бюджетні періоди формувався відповідно до статті 21 Бюджетного кодексу та розглядався разом з проектом бюджету на плановий рік.

Із прийняттям ВРУ Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (про правову основу для впровадження середньострокового бюджетного планування)» № 2646-VIII в Україні було законодавчо запроваджено трирічне бюджетне планування, як на рівні державного бюджету, так і на рівні місцевих бюджетів, яке мало відбутися з 2020 року.

Разом з тим Міністерство фінансів України 2 січня 2019 року ухвалило «[Методичні рекомендації щодо застосування ГОБ головними розпорядниками бюджетних коштів](#)» (наказ МФУ від 02.01.2019 № 1). Гендерно орієнтоване бюджетування доречно вписується в середньострокове бюджетне планування, яке має здійснюватися з безумовним врахуванням Гендерно орієнтованого аналізу бюджету громади.

Проте, згідно останніх змін, що містяться в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік»» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553–20>), запровадження середньострокового бюджетного планування було тимчасово відтерміновано до 1 січня 2021 року.

1.1.1. ЗМІНИ ДО БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування» від 6 грудня 2018 року № 2646-VIII (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456–17>) основні новації, які тепер є **обов'язковими**, це:

- ☑ узгодження стратегічного і бюджетного планування;
- ☑ запровадження нової бюджетної декларації, яка по факту стає головним документом бюджетного процесу;
- ☑ новий бюджетний календар;
- ☑ розширення бюджетних правил.

Кодексом визначено, що середньострокове бюджетне планування здійснюється на **середньостроковий період**, який включає плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди.

Бюджетна декларація — документ середньострокового бюджетного планування, що визначає засади бюджетної політики і показники державного бюджету на середньостроковий період та є основою для складання проекту Державного бюджету України і прогнозів місцевих бюджетів.

Бюджетна декларація і макропоказники економічного і соціального розвитку України схвалюватимуться Кабінетом Міністрів **одночасно** — не пізніше **1 червня року**, який передує плановому.

НОВИЙ БЮДЖЕТНИЙ КАЛЕНДАР МІНФІНУ, КЛЮЧОВІ ДАТИ:

1 БЕРЕЗНЯ — МФУ отримує від:

Мінекономрозвитку — орієнтовний макропрогноз;
НБУ — орієнтовну інформацію про розрахунок показників частини прибутку;
Мінсоцполітики — попередні соцстандарти;
Вищої ради правосуддя — пропозиції щодо фінансового забезпечення судової влади.

15 КВІТНЯ — МФУ отримує від:

Мінекономрозвитку — уточнений макропрогноз;
НБУ — уточнені показники частини прибутку, що перераховуються до бюджету;
РНБО розподіл видатків на оборону та безпеку на кожен рік між ГРК.

15 ТРАВНЯ — до КМУ подають:

МФУ — проект Бюджетної декларації;
Мінекономрозвитку — макропрогноз.

31 ТРАВНЯ — КМУ схвалює макропрогноз та проект Бюджетної декларації.

3 ЧЕРВНЯ — КМУ подає проект Бюджетної декларації до ВРУ.

14 ЛИПНЯ — ВРУ приймає рішення щодо Бюджетної декларації.

15 ВЕРЕСНЯ — КМУ подає на розгляд ВРУ проекту ЗУ Про Державний бюджет України.

Бюджетні правила передбачають:

- ✓ визначення граничної суми державного боргу (не більше **60% ВВП**), дефіциту бюджету (не більше **3% ВВП**), державних гарантій (не більше **3% доходів загального фонду державного бюджету**)³,

³ Тимчасово, з дня набрання чинності Законом № 553-ІХ від 13.04.2020 до 1 січня 2021 року, не застосовуються норми частини другої статті 18 БКУ - див. пункт 2 розділу II Закону № 553-ІХ від 13.04.2020

- ✓ тотожність граничного обсягу дефіциту держбюджету у законі про бюджет та у бюджетній декларації,
- ✓ оцінку та моніторинг фіскальних ризиків та огляд видатків.

Також згідно змін до БКУ **середньострокове бюджетне планування є складовою частиною бюджетного процесу на місцевому рівні.**

Законом України «Про внесення змін до Бюджетного Кодексу України» від 17 вересня 2020 року № 907-IX додатково було удосконалено деякі норми БКУ, що стосуються середньострокового планування:

- ✓ Більше не вживається назва «об'єднані територіальні громади (ОТГ), замість цього – застосовується «територіальні громади (відповідно сільські, селищні, міські);
- ✓ Уточнено визначення бюджетів місцевого самоврядування – відповідно п.2 ч.1 ст. 2 БКУ ними є «бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад, а також бюджети районів у містах (у разі утворення районних у місті рад)»;
- ✓ Змінено повноваження зі складання та виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також іншими функціями, пов'язаними з управлінням коштами місцевого бюджету:
 - З 1 січня 2021 року такі функції більше не може виконувати міський, селищний, сільський голова, а на рівні органів місцевого самоврядування має бути утворений фінансовий орган як окремий виконавчий орган місцевої ради;
- ✓ Надано нове визначення поняття місцевий фінансовий орган, який згідно п.36 ч.1 ст. 2 БКУ є установою, що відповідно до законодавства України здійснює функції зі складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету;
- ✓ Поглиблюються функції і відповідальність головних розпорядників коштів місцевих бюджетів, оскільки тепер вони разом з місцевим фінорганом мають складати трирічний прогноз по видатках місцевого бюджету.

ЯКИМ ЧИНОМ ПРАКТИЧНО ЗАПРОВАДИТИ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ НА РІВНІ ТГ?

Шляхом складання місцевих фінансових планів на три роки, які базуватимуться на Бюджетній декларації

Відповідно до норм БКУ **місцевий фінансовий орган** щороку спільно з іншими головними розпорядниками бюджетних коштів відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у прогнозних та програмних документах економічного і соціального розвитку України і відповідної території, та з урахуванням Бюджетної декларації складає прогноз місцевого бюджету.

МІСЦЕВИЙ ФІНАНСОВИЙ ОРГАН ТА ГОЛОВНІ РОЗПОРЯДНИКИ КОШТІВ ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА РОЗРОБКУ ПРОГНОЗІВ БЮДЖЕТІВ

Рис 2. Повноваження за БКУ щодо прогнозу бюджету

Наказом Міністерства фінансів України від 07.08.2019 № 336 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України» внесені зміни до документів, які використовуються у бюджетному процесі на місцевому рівні, а саме до:

- ✓ Правил складання паспортів, бюджетних програм місцевих бюджетів та звітів про їх виконання;
- ✓ форми паспорта бюджетної програми місцевого бюджету та форми звіту про виконання паспорта бюджетної програми місцевого бюджету;
- ✓ типових форм бюджетних запитів для формування місцевих бюджетів;
- ✓ Типової форми рішення про місцевий бюджет.

Зміни полягають у наступному:

- ✓ **уточнено форми паспорта** бюджетної програми місцевого бюджету та **звіту** про його виконання, а також **типові форми бюджетних запитів** для **відображення в них інформації щодо коду за ЄДРПОУ головних розпорядників коштів місцевих бюджетів та відповідальних виконавців**, що складають ці документи, а також **інформації щодо коду місцевого бюджету**, якому відповідають ці документи;

- ✓ доповнено **Типову форму** рішення про місцевий бюджет та додатки до неї **інформацією стосовно відповідності даних місцевого бюджету на плановий бюджетний період коду бюджету**, визначеного МФУ;
- ✓ **уточнено** окремі форми документів додатковою інформацією, необхідною для систематизації та зіставності даних;
- ✓ внесено **інші технічні та уточнюючі зміни** для приведення положень наказів та форм документів у відповідність до нормативно-правих актів, що діють у сфері бюджетних правовідносин.

Наказом Міністерства фінансів України від 08.04.2019 № 145 «Про затвердження Змін до Загальних вимог до визначення результативних показників бюджетних програм» внесені зміни до вимог щодо формування цілей державної політики на середньостроковий період та взаємозв'язку їх з результативними показниками бюджетних програм.

Також внесені зміни до паспортів бюджетних програм у частині визначення цілей державної політики та відповідних результативних показників, це зміни до форми паспорту бюджетних програм та визначень результативних показників (наказ Міністерства фінансів України 29.12.2018 № 1209 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України»).

Разом з тим на виконання вимог ст. 751 БКУ Наказом Міністерства фінансів України від 02.06.2021 № 314 «Про затвердження Типової форми прогнозу місцевого бюджету та Інструкції щодо його складання» визначено організаційно-методологічні засади складання прогнозу місцевого бюджету (включаючи Типову форму, що містить текстову частину (9 розділів) та додатки (12 додатків), які є невід'ємною складовою частиною цього прогнозу).

А Наказом Міністерства фінансів України від 23.06.2021 № 365 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення підготовки пропозицій до прогнозу місцевого бюджету» визначено Типові форми пропозицій до прогнозу, що розробляються головними розпорядниками коштів, та надано методичні рекомендації щодо їх розробки.

ВАЖЛИВО! Типові форми Прогнозу місцевого бюджету і пропозицій до нього складається відповідно місцевим фінорганом і головними розпорядниками коштів бюджету ТГ з використанням комп'ютерної програми «Інформаційно-аналітична система управління плануванням та виконанням місцевих бюджетів «LOGICA».

1.1.2. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ З ПОТОЧНИМ ПЛАНУВАННЯМ.

Основною метою запровадження середньострокового планування є узгодження стратегічного і бюджетного планування. Такий підхід забезпечить комплексне бачення розвитку громади та бюджетної сфери, взаємозв'язок між пріоритетами громади та ресурсними можливостями бюджету.

Забезпечення взаємозв'язку стратегічного та середньострокового планування з бюджетним процесом досягається шляхом розробки:

- ✓ стратегічних документів розвитку ТГ;
- ✓ програмних документів розвитку ТГ на середньостроковий період та формування цілей державної політики головного розпорядника бюджетних коштів на середньостроковий період;
- ✓ програмного документу на короткотерміновий період;
- ✓ відповідних бюджетних програм.

Для того, щоб всі завдання, визначені у стратегічних програмних документах, джерелом фінансування яких визначено кошти місцевого бюджету, отримали фінансування, вони мають бути включені до відповідного місцевого бюджету.

ПЦМ дозволяє забезпечити формування бюджетних програм, які відповідають завданням цільової програми чи програми соціально-економічного розвитку та містять індикатори, які дозволяють оцінити ефективність використання бюджетних коштів.

Використовуючи такий підхід можна чітко виділити такі **етапи у плануванні**:

- ✓ стратегічне планування;
- ✓ середньострокове планування;
- ✓ поточне планування та бюджетування

Відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» від 23 березня 2000 року № 1602 визначено, що система прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку складається з прогнозів економічного та соціального розвитку на середньостроковий період, програм економічного та соціального розвитку на короткостроковий період.

Рис 3 Взаємозв'язок програмних документів та бюджетного планування у разі формування програмних документів на довгостроковий та середньостроковий період

У цьому випадку бюджетні документи формуються на основі програмних документів, сформованих на довгостроковий та середньостроковий період. У разі зміни поточних напрямків програмні документи потребують систематичного уточнення шляхом внесення змін рішенням сесій відповідних рад.

У разі формування програми соціально — економічного розвитку на короткостроковий період (рік), відповідно до чинного законодавства необхідно передбачити також формування прогнозу економічного та соціального розвитку на середньостроковий період.

Такий порядок формування більш гнучкий, оскільки у поточному виконанні бюджету у разі необхідності потребує коригування короткотерміновий документ та відповідне рішення про місцевий бюджет на рік.

Рис 4 Взаємозв'язок програмних документів та бюджетного планування у разі формування програмних документів на довгостроковий, середньостроковий період та короткостроковий період

На етапі стратегічного планування:

- ☑ мають бути чітко **сформульовані стратегічні цілі та визначено завдання** щодо їх досягнення.

На етапі середньострокового планування:

- ☑ Формуються місцеві цільові програми, які дозволяють комплексно проаналізувати та визначити окремі сфери на яких будуть сконцентровані ресурси та зусилля органів місцевого самоврядування у середньостроковому періоді. При цьому вони обов'язково мають відповідати стратегічним пріоритетам, які визначені у стратегії розвитку громади.

- ✓ Сформований прогноз розвитку громади на середньостроковий період
- ✓ Визначені цілі державної політики головних розпорядників коштів у відповідній сфері діяльності та показники їх досягнення;
- ✓ Має бути здійснено обґрунтований розрахунок **ресурсів** бюджету на середньостроковий період, для досягнення цілей головних розпорядників коштів на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди.

На етапі короткострокового планування:

- ✓ Формується програма соціально-економічного розвитку на один рік (річний зріз усіх місцевих цільових програм) або на середньостроковий період (у випадках коли в громаді не формується Прогноз економічного та соціального розвитку Цей документ також повинен мати **чіткій взаємозв'язок зі стратегією** розвитку громади).

На етапі поточного бюджетування:

- ✓ здійснюється **формування та виконання бюджетних програм, які повністю узгоджуються з стратегічними цілями та завданнями**, визначені пріоритетними на поточний бюджетний період та відповідають можливостям бюджету.
- ✓ При цьому важливими кроками, які мають бути виконані на цьому етапі є: розробка результативних показників, які дозволять провести оцінку досягнутих результатів, забезпечення моніторингу виконання бюджетних програм та їх оцінки, а також звітування та прийняття управлінських рішень.

Рис 5 Схема здійснення етапів бюджетного планування та їх взаємозв'язку.

- ✓ Вибір підходів, в межах нормативно-правової бази, при розробці програми повністю покладено на ОМС та відповідальних виконавців (розробників) цього документу. При цьому чи буде це однорічний документ, чи середньостроковий — має залежати від рівня розроблення інших стратегічних та програмних документів в громаді.
- ✓ Найголовніше щоб цей документ був **повністю пов'язаний зі стратегією розвитку громади, місцевими цільовими програмами** (у разі їх наявності), а також відповідав реальним можливостям бюджету при фінансуванні заходів програми.

II. СИСТЕМА СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ ТГ ТА ЇЇ КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Враховуючи головний принцип багаторічного планування, розраховані на визначений період (три і більше років) обсяги видатків мають включатися до видаткової частини бюджету відповідного планового року.

Отже постає питання, як скласти прогноз свого бюджету на три роки так, щоб не вносити змін?

Відповідь така, що зміни вносити будемо. Бо життя не стоїть на місці. І як вже зазначалося, фактори, або виклики, що можуть обумовити внесення таких змін можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми.

Середньострокове бюджетне планування на місцевому рівні передбачає формування (з урахуванням Бюджетної декларації та попередніх прийнятих прогнозів) та схвалення трирічного прогнозу надходжень та витрат місцевого бюджету, що буде основою для визначення бюджетних показників, які будуть затверджуватися рішенням про бюджет громади на поточний рік.

Законодавством (стаття 75¹ БКУ) передбачені випадки, у яких показники прогнозу місцевого бюджету **можуть відрізнитися** від показників, визначених на відповідні бюджетні періоди попереднім схваленим прогнозом місцевого бюджету. Отже, у прогнози на середньостроковий період можуть бути внесені зміни. При цьому якість прогнозів залежатиме від їх адекватності та реального врахування фактичного стану речей. Не слід намагатися планувати надходження на середньострокову перспективу надто оптимістично – це може привести до прийняття необґрунтованих видаткових програм, або навпаки – намагатися зробити прогноз надто песимістичним. Місцева фіскальна політика має бути гнучкою та спрямованою на вирішення важливих завдань розвитку ТГ і реагувати на зміни та виклики, як зовнішні, так і внутрішні.

Абсолютно вірного, оптимального підходу до стратегічного планування не існує, але ефективний процес планування на середньострокову перспективу дає відповіді на чотири запитання:

1. Де ми перебуваємо на даний момент?
2. Куди ми хочемо прийти в майбутньому?
3. Яким чином ми туди прийдемо?
4. За якими показниками ми визначатимемо, наскільки успішно просуваємося до мети?

ТО ЩО Ж РОБИТИ? ЯК ОМС ТГ ЗАПРОВАДИТИ ПРОЦЕДУРУ ЦІЛІСНОГО І ЯКІСНОГО СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПЛАНУВАННЯ?

Побудувати **власну систему середньострокового планування**, притаманну саме конкретній громаді.

Середньострокове бюджетне планування є насамперед інструментом управління бюджетним процесом. Для того щоб якісно та ефективно управляти процесом з передбачуваними результатами та наслідками треба добре знати об'єкт управління.

Першим кроком на шляху створення власної системи середньострокового планування має бути **оцінка** органом місцевого самоврядування ТГ своєї **готовності** до здійснення такого планування та визначення формату процесу планування, який відповідає стратегічним цілям, ресурсам та можливостям громади.

У першу чергу треба **переглянути стратегічні документи**, що є в ТГ (статут, Стратегія, Програма чи Прогноз економічного та соціального розвитку, інвестиційний паспорт громади, Бюджетний регламент, положення про виконавчі органи, задіяні у бюджетному процесі, та посадові інструкції конкретних працівників тощо) та у разі необхідності **доопрацювати їх**.

Сформувати і систематизувати інформацію, яка дозволить повною мірою використовувати потенціал ТГ у середньостроковому періоді.

Необхідно мати якісну інформацію **щодо отримувачів послуг** за бюджетні кошти.

Наприклад, потрібною для всіх ОМС є інформація щодо точної кількості :

- ☑ проживаючих (у т. ч. зареєстрованих на території ТГ);
- ☑ працюючих, безробітних, пенсіонерів, людей з інвалідністю; одержувачів пільг та цільових допомог, дітей дошкільного та шкільного віку тощо;
- ☑ роботодавців, що виплачують зарплату найманим працівникам та малого бізнесу;
- ☑ сума видатків за рахунок коштів місцевого бюджету на отримувача індивідуальних послуг з дошкільної та шкільної освіти, на підтримку охорони здоров'я громадян, надання медичних послуг, цільових допомог тощо.

Важливо, щоб такі заходи ініціювалися і проводилися з відома **голови ТГ**.

Організаційно в ТГ допускається створення робочих груп (декількох з окремих питань, або однієї групи із фахівців, що мають пряме відношення до бюджету ТГ). Такі робочі групи, у допомогу місцевому фіноргану можуть розробляти рекомендації на основі детального вивчення конкретних проблем та узагальнення зібраної інформації.

У разі створення таких робочих груп (робочої групи) координувати (очолювати) їх роботу має керівник місцевого фіноргану. Адже **лише один орган (місцевий фінансовий орган**, роль якого в бюджетному процесі є визначальною) згідно останніх змін до бюджетного законодавства повинен координувати процес складання середньострокового бюджету і відповідати за поєднання фіскальних цілей із пріоритетами місцевої політики.

Наряду із значенням місцевого фінансового органу має **підвищуватися роль та відповідальність головних розпорядників бюджетних коштів**.

 Ціль державної політики головного розпорядника у відповідній сфері діяльності в умовах середньострокового планування — це власне мета бюджетного фінансування, тобто, кожен головний розпорядник повинен відповідати цілям державної політики, визначеними у галузевих нормативних актах та спрямовувати свою діяльність у громаді на досягнення конкретних результатів.

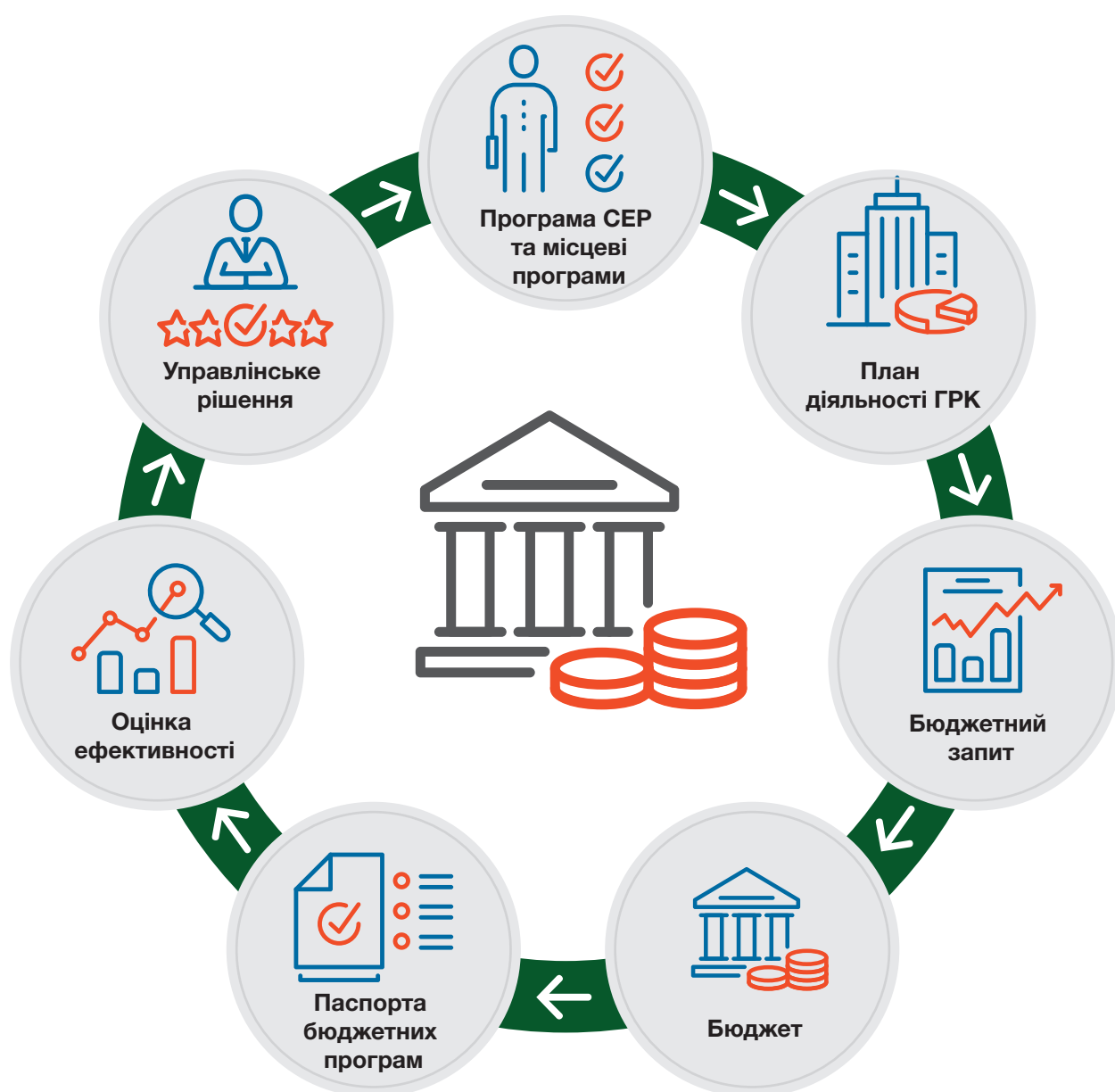

Рис 6 Схема документообігу та взаємодії учасників бюджетного процесу.

Щоб **посилити підзвітність** та **підвищити відповідальність** головних розпорядників коштів за результати своєї діяльності та у рамках вимог діючої редакції Бюджетного кодексу необхідно на рівні ТГ **запровадити**:

- ✓ представлення ними власних цілей державної політики;
- ✓ звітування про досягнення результатів.

СХЕМА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ З УРАХУВАННЯМ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ, ЯКІ МАЮТЬ БУТИ ВТІЛЕНІ У СИСТЕМІ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПЛАНУВАННЯ В КОЖНІЙ ТГ

ПЛАН МАЄ ПОКРИВАТИ ВСІ МІСЦЕВІ ВИДАТКИ

Як мінімум, мають забезпечуватися видатки органів самоврядування на виконання власних та делегованих повноважень

СТРОК ПЛАНУВАННЯ МАЄ СКЛАДАТИ З РОКИ

Обов'язкова прив'язка середньострокового планування до стратегії ТГ та поточного планування

ОБМЕЖЕННЯ ВИДАТКІВ З ЧІТКИМ ВИЗНАЧЕННЯМ ПРІОРИТЕТІВ

Видатки мають бути обмежені як на рівні головних розпорядників бюджетних коштів, так і на рівні розпорядників коштів нижчого рівня, бажано проводити планування із глибокою деталізацією видатків за галузевою ознакою.

ПРОГНОЗУВАННЯ ДОХОДІВ МАЄ БУТИ АДЕКВАТНИМ

Надходження до бюджету ТГ мають прогнозуватися відповідно до економічної ситуації в громаді та з урахуванням діючих норм ПКУ та БКУ, можливих змін у законодавстві або у справлянні доходів, якщо такі вже відомі

СТУПІНЬ ДЕТАЛІЗАЦІЇ ПРОГНОЗУ НАДХОДЖЕНЬ МАЄ ВІДПОВІДАТИ СТУПЕНЮ ДЕТАЛІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ

Збільшення видатків повинно мати визначене джерело

АНАЛІЗ ВІДХИЛЕНЬ

Всі відхилення від плану мають ретельно вивчатися та пояснюватися – аналізувати причини таких відхилень, які фактори, чи дії посадових осіб, головних розпорядників, установ призвели до виникнення відхилень. Треба заздалегідь передбачити, які дії мають стати реакцією на виявлені відхилення

СКЛАДАННЯ ДЕКІЛЬКОХ СЦЕНАРІЇВ ПРОГНОЗУ

Заздалегідь мати кілька можливих варіантів та програму дій у разі зміни ситуації

2.1. СТАДІЇ ТА УЧАСНИКИ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

БКУ визначає, що бюджетний процес — це регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контроль за дотриманням бюджетного законодавства.

Учасниками бюджетного процесу є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами і обов'язками з управління бюджетними коштами).

Оскільки бюджети ТГ є складовою частиною бюджетної системи, **бюджетний процес на рівні ТГ визначає бюджетні правовідносини** з приводу формування та використання фінансових ресурсів громади для забезпечення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування ТГ протягом бюджетного періоду.

Учасниками цього процесу є:

- ✓ рада ТГ;
- ✓ її виконавчий орган та його самостійні підрозділи;
- ✓ голова, його заступники, всі інші посадові особи;
- ✓ дорадчі ради, робочі групи;
- ✓ установи, комунальні підприємства;
- ✓ громадські організації, громадяни тощо.

Тобто всі суб'єкти, які мають (або наділені за рішенням ради ТГ) права, обов'язки щодо бюджетних коштів громади (*приймають та виконують рішення, залучаються до публічних обговорень та здійснюють контролюючі та наглядові функції, інвестують в бюджет ТГ, надають пропозиції та приймають участь у Громадському бюджеті тощо*).

Згідно статті 3 БКУ **бюджетний період** для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, у т.ч і для бюджетів ТГ, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року.

Проте, у зв'язку із запровадженням середньострокового бюджетного планування, **стадій бюджетного процесу стало більше.**

Відповідно до статті 19 Бюджетного кодексу України (БКУ) **стадіями бюджетного процесу** визнаються:

- 1) складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них;
- 2) складання проектів бюджетів;
- 3) розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);
- 4) виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);
- 5) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Рис 8 Стадії бюджетного процесу в ТГ

На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється контроль за дотриманням бюджетного законодавства, аудит та оцінка ефективності управління бюджетними коштами відповідно до законодавства.

Рис 9 Взаємодія місцевого фінансового органу, головних розпорядників коштів, виконавчого комітету та місцевої ради в процесі середньострокового бюджетування

2.2. ОНОВЛЕНИЙ БЮДЖЕТНИЙ КАЛЕНДАР І ЗМІНИ ДО БЮДЖЕТНОГО РЕГЛАМЕНТУ

У зв'язку із збільшенням стадій бюджетного процесу **бюджетний календар ТГ** зазнав змін і тепер, в умовах середньострокового планування, виглядає таким чином:

Рис 10 Оновлений бюджетний календар ТГ

Отже, розпочинається бюджетний календар ТГ зі складання трирічного (*на плановий та два наступні за плановим бюджетні періоди*) прогнозу бюджету ТГ.

Робота над прогнозом починається задовго до прийняття Бюджетної декларації, практично вже на початку поточного року.

На початку поточного року потрібно буде обрахувати та надати Департаменту фінансів ОДА інформацію щодо очікуваних та прогнозних на наступний середньостроковий період надходження коштів до бюджетів ТГ в розрізі податків та зборів, тобто фактично *виконати попередній прогноз по доходах ТГ* на наступні три роки.

Потім **до 15 травня** поточного року (тобто до визначеної законодавством дати схвалення Бюджетної декларації), в ТГ потрібно підготуватися до початку безпосередньої роботи по складанню середньострокового прогнозу бюджету, який буде основою проекту бюджету ТГ на плановий рік.

Для цього потрібно:

- ✓ **Ретельно опрацювати зміни до бюджетного законодавства**, План заходів МФУ у із забезпечення складання Бюджетної декларації та проекту бюджету на плановий рік, **накази МФУ**, що стосуються бюджетотворчої роботи на плановий рік та два наступні за ним, що розміщені на офіційному сайті МФУ <https://mof.gov.ua/uk>;
- ✓ **Переглянути** власні нормативні акти, узгодити між собою стратегічні та середньострокові документи, опрацювати прийнятий у попередньому бюджетному періоді прогноз бюджету ТГ, ретельно перевірити попередній прогноз (інформацію, надану на початку року ОДА) по надходженнях до бюджету ТГ на середньостроковий період на предмет його актуальності;
- ✓ **Внести зміни до Бюджетного регламенту** (прийняти разом з календарем, у разі, якщо його ще немає);
- ✓ **Скласти, прийняти та оприлюднити поетапний план дій, в якому визначити етапи, заходи, відповідальних виконавців та терміни (строки) виконання цих заходів відповідно до оновленого бюджетного календаря ТГ.**

У разі, якщо Бюджетного регламенту в ТГ ще немає, потрібно його **розробити і затвердити**.

ЧОМУ ТГ ТРЕБА МАТИ БЮДЖЕТНИЙ РЕГЛАМЕНТ?

По-перше, завдання 14 частини «Міжбюджетні відносини та фіскальна децентралізація» розділу II «Підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики» плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017—2020 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 415-р, містить вимогу щодо прийняття місцевими радами Бюджетних регламентів.

А по-друге, що є головним у даному питанні, Бюджетний регламент ТГ по суті є спрощеним Бюджетним кодексом, який визначає всі етапи бюджетного процесу та механізми залучення громадськості до нього, де головним є графік узгодження робіт (*хто, за що і як відповідає*).

В Бюджетному регламенті чітко прописано:

- стадії бюджетного процесу в громаді,
- зміст робіт,
- виконавці,
- терміни виконання,
- залучення громадськості та забезпечення прозорості під час підготовки і виконання бюджету ТГ.

ЧОМУ БЮДЖЕТНИЙ РЕГЛАМЕНТ ВАЖЛИВИЙ ДЛЯ ТГ?

Депутатам ради ТГ — може стати у нагоді під час формування основного фінансового документу громади.

Жителям ТГ — дозволить активно долучитися до бюджетного процесу не тільки на етапі контролю за використанням бюджетних коштів, але і надасть можливість брати участь у формуванні бюджету безпосередньо під час того, коли депутати будуть визначати, куди, скільки та з якою метою витратити громадські кошти.⁴

ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНИЙ БЮДЖЕТНИЙ РЕГЛАМЕНТ?

- **Визначає правила поведінки учасників бюджетного процесу в ТГ у середньостроковому періоді** — депутатів місцевої ради, голови, керівників та заступників керівників бюджетних установ, фахівців, інших осіб, що можуть бути запрошені для участі в роботі по обговоренню, складанню, затвердженню та виконанню бюджету громади.
- Може зробити бюджет ТГ **доступнішим, зрозумілішим та відкритим**.
- Громада може обрати **метод і механізми** залучення громадян до роботи через *громадські групи або громадські слухання* (де будуть вказані чіткі дати й етапи змоги долучитися людям до розвитку ТГ).

ХТО РОЗРОБЛЯЄ БЮДЖЕТНИЙ РЕГЛАМЕНТ?

Розробляти проект Бюджетного регламенту ТГ має місцевий фінорган.

Під час круглих столів, нарад, консультацій учасники можуть напрацьовувати пропозиції для *вдосконалення проекту* Бюджетного регламенту.

Бюджетні регламенти не є абсолютно однаковими для всіх ТГ — для сільських, селищних, міських рад ТГ вони відрізняються, різняться вони і між собою, оскільки кожна громада має свої пріоритети та власні підходи до прийняття управлінських рішень.

- ✓ Ради ТГ самі можуть встановлювати правила залучення громадян до процесу прийняття колективних рішень та розпоряджатися коштами, що сплатили платники податків.
- ✓ Маючи бюджетні регламенти органи місцевого самоврядування ТГ отримують додаткові можливості співпраці з європейською спільнотою та змоги залучення закордонних інвесторів.

⁴ <https://www.prostir.ua/?news=koryukivska-hromada-zmozhe-formuvaty-byudzhet>

Наказом Міністерства фінансів України від 31 травня 2019 року № 228 затверджено Методичні рекомендації щодо підготовки та затвердження Бюджетного регламенту проходження бюджетного процесу на місцевому рівні, якими можна користуватися при складанні свого Бюджетного регламенту.

У *Додатку 1* пропонується для практичного застосування розроблений авторською групою шаблон Рішення про затвердження Бюджетного регламенту та зразок Бюджетного регламенту з календарем до нього.

У разі, якщо ТГ вже має Бюджетний регламент, до нього потрібно внести зміни стосовно запровадження ССБП. Такі зміни також мають бути розроблені місцевими фінансовими органами, які можуть при їх підготовці скористатися запропонованим у *Додатку 1* зразком Бюджетного регламенту з календарем.

2.3. ФОРМУВАННЯ ОРІЄНТОВНИХ ПОЕТАПНИХ ПЛАНІВ ЗАХОДІВ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

З метою дотримання в процесі планування чіткого взаємозв'язку між стратегічними документами, що прийняті в ТГ на довгострокову перспективу з поточним бюджетуванням, а також для своєчасного складання трирічного прогнозу бюджету громади та проекту бюджету ТГ на плановий період пропонується **щорічно** приймати відповідні плани або поетапний план заходів із забезпечення якісного бюджетного планування в ТГ.

Доцільно у Бюджетному регламенті передбачити положення щодо підготовки та затвердження відповідних планів заходів, у яких визначати заходи з:

- ☑ підготовки матеріалів та здійснення процедур для складання та схвалення прогнозу бюджет ТГ на середньостроковий період;
- ☑ підготовки матеріалів та здійснення процедур для складання проекту бюджету на плановий рік та прийняття рішення про бюджет ТГ.

В планах потрібно визначити:

- ☑ конкретні терміни проведення заходів та підготовки і подання матеріалів;
- ☑ відповідальних виконавців за заходами та процедурами та відповідальних за підготовку та подання матеріалів;
- ☑ інше, що необхідно для координації діяльності учасників бюджетного процесу на етапі бюджетного планування в ТГ, як то обговорення, оприлюднення матеріалів, залучення громадські тощо.

Такі плани заходів обов'язково мають бути затверджені виконавчим органом ради ТГ.

У разі, якщо поетапні плани будуть складатися та прийматися окремо за кожним етапом бюджетного планування в ТГ, граничні терміни для їх затвердження, відповідно, не пізніше:

- ✓ **15 травня** поточного року — щодо плану із складання прогнозу місцевого бюджету;
- ✓ **01 вересня** поточного року — щодо плану із складання проекту та прийняття рішення про бюджет ТГ.

В ТГ доцільно затверджуватися **один поетапний План** заходів із складання прогнозу та проекту місцевого бюджету. У такому разі граничний термін для його затвердження не пізніше:

- ✓ **15 травня** поточного року.

Рекомендований для практичного застосування шаблон орієнтовних Планів заходів щодо організації бюджетного планування в ТГ в умовах середньострокового періоду наведений у Додатку 2.

2.4. ПРІОРИТИЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ, УЗГОДЖЕННЯ ЗАВДАНЬ, СКЛАДАННЯ МІСЦЕВИХ ФІНАНСОВИХ ПЛАНІВ НА ТРИ РОКИ

У середньострокового бюджетного планування два основні завдання:

- ✓ уникнути неефективних витрат,
- ✓ забезпечити ресурсами обрані політики досягнення цілей.

Суть ССБП в ТГ полягає у дотриманні взаємозв'язку поточних і перспективних цілей фіскальної політики громади та збалансуванні сучасних і майбутніх інтересів при формуванні середньострокових фінансових планів.

Для цього потрібно чітко:

- ✓ встановити які стратегічні цілі будуть пріоритетними у середньостроковій перспективі,
- ✓ визначити, рішення яких проблем потребуватиме першочергової підтримки у плановому та наступних за плановим двох бюджетних періодах,
- ✓ пріоритизація проблем здійснюється місцевим фінорганом на етапі підготовки до формування Прогнозу. При цьому фіноргану не забороняється залучати робочі групи у разі їх створення, які можуть формувати та надавати до місцевого фіноргану пропозиції за підсумками проведення громадського контролю, фокус-груп, опитування громадян тощо.

ХТО МАЄ ВИЗНАЧИТИ ПРІОРИТЕТИ?

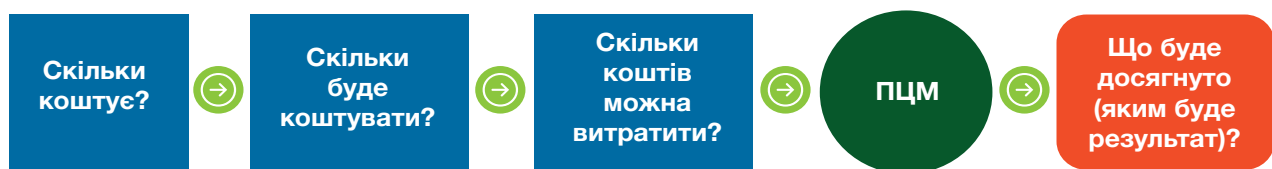
Пріоритизація проблем здійснюється місцевим фінорганом на етапі підготовки до формування Прогнозу. При цьому фіноргану не забороняється залучати робочі групи у разі їх створення, які можуть формувати та надавати до місцевого фіноргану пропозиції за підсумками проведення громадського контролю, фокус-груп, опитування громадян тощо.

Після формування ієрархії проблем за їх важливістю, формується список пріоритетних проблем, який є основою для визначення пріоритетних напрямів розподілу ресурсів громади при формуванні фінансових планів на середньостроковий період.

Пріоритизувавши цілі, треба забезпечити **узгодження завдань**, які мають бути реалізовані, **та ресурсних можливостей бюджету ТГ**, орієнтуючись у першу чергу на власну дохідну базу через **складання трирічних місцевих фінансових планів**, які на місцевому рівні стають інструментом *середньострокового бюджетного планування*.

Базис бюджету і його інвестиційна складова при формуванні таких фінансових планів мають бути розподілені між головними розпорядниками коштів тільки в межах обґрунтованих ними цілей.

Взаємозв'язок між ресурсами та результатами встановлюється шляхом застосування **ПЦМ**, наприклад:

Повноваження у прийнятті рішень щодо способів витрачання коштів і відповідальності за результат в умовах середньострокового бюджетування **зміщуються** на виконавця — виконавчий орган місцевого самоврядування як **головного розпорядника коштів** бюджету ТГ.

 Таким чином, **в основу середньострокового бюджету**, а точніше, в основу фінансових планів ТГ на три роки **лягає планування діяльності головного розпорядника** бюджетних коштів у середньостроковій перспективі.

При формуванні фінансових планів ТГ на три роки слід відштовхуватись від методичних розробок МФУ як наявних так і **тих, що ще мають бути розроблені**.

Однак, оскільки методичних та методологічних рекомендацій з розробки місцевих фінансових планів **наразі бракує**, в ТГ мають формуватися **власні методичні підходи** до розробки, моніторингу, оцінки результативності дій із бюджетом.

Насамперед, це мають бути переглянуті бюджетний регламент та інформаційні політики з висвітлення інформації.

III. СКЛАДАННЯ ТА СХВАЛЕННЯ ПРОГНОЗУ БЮДЖЕТУ

Прогноз бюджету ТГ складається та схвалюється відповідно до статті 75⁻¹ БКУ (див. Додаток 4).

Це нова стаття Бюджетного кодексу, згідно якої:

Прогноз місцевого бюджету є документом середньострокового бюджетного планування, що визначає показники місцевого бюджету на середньостроковий період і є *основою для складання проекту місцевого бюджету*.

Місцеві фінансові органи та головні розпорядники коштів **відповідальні за розробку прогнозів і проектів місцевих бюджетів**.

Виконавчі органи місцевих рад відповідальні за їх схвалення.

Отже, прогноз бюджету ТГ щороку на три роки — плановий та два наступні за плановим бюджетні періоди — складає місцевий фінансовий орган спільно з іншими головними розпорядниками бюджетних коштів (у разі їх наявності) відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у Стратегії ТГ, на виконання прийнятого у громаді поетапного Плану заходів із забезпечення якісного бюджетного планування в ТГ (Плану із забезпечення своєчасного складання та схвалення прогнозу) та з урахуванням Бюджетної декларації, прогнозу бюджету ТГ, схваленого у попередньому бюджетному періоді та аналізу виконання бюджету громади у попередніх та поточному бюджетному періодах.

До 15 серпня року, що передує плановому, **фінансовий орган ТГ має подати** прогноз бюджету до виконавчого органу ради ТГ для розгляду і схвалення.

Виконавчий орган ради ТГ не пізніше 1 вересня року, що передує плановому, розглядає та схвалює прогноз і у п'ятиденний строк подає його разом з фінансово-економічним обґрунтуванням до відповідної ради для розгляду у порядку, визначеному відповідною радою.

3.1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОЗУ БЮДЖЕТУ ТГ

Організаційно-методологічні засади складання прогнозу місцевого бюджету (включаючи типову форму прогнозу місцевого бюджету) згідно статті 75–1 БКУ визначаються Міністерством фінансів України.

У Додатку 5 наведено Типову форму прогнозу місцевого бюджету, розроблену МФУ (наказ МФУ від 02.06.2021 № 314 (зі змінами)).

У прогнозі місцевого бюджету зазначаються дані:

- ✓ за попередній бюджетний період (звіт) – **дані річного звіту**;
- ✓ **затверджено на поточний бюджетний період** – показники з урахуванням усіх внесених змін **станом 01 липня** поточного року;
- ✓ на середньостроковий період (**план**) – показники за видами доходів та розподіл орієнтовного граничного показника **на середньостроковий бюджетний період**.

Вартісні показники прогнозу місцевого бюджету наводяться у гривнях, з округленням до цілого числа.

Зазначаються код та найменування:

- ✓ **місцевого бюджету** – відповідно до довідника місцевих бюджетів, затвердженого Мінфіном;
- ✓ **показників доходів, фінансування** – відповідно до бюджетної класифікації (наказ МФУ №11 від 14.01.2011 зі змінами https://zakononline.com.ua/documents/show/128643__673400);
- ✓ **показників видатків та надання кредитів з місцевого бюджету** – відповідно до Програмної та Типової програмної класифікацій видатків та кредитування місцевого бюджету, затверджених Мінфіном (наказ МФУ №793 від 20.09. 2017 зі змінами <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0793201-17#Text>);
- ✓ **головних розпорядників коштів** – згідно з Типовою відомчою класифікацією видатків та кредитування місцевого бюджету (наказ МФУ №11) та установчими документами.

Прогноз місцевого бюджету містить текстову частину (9 розділів) та 12 додатків, які є невід’ємною складовою частиною цього прогнозу.

Нумерація розділів, пунктів текстової частини прогнозу, додатків здійснюється у числовій послідовності.

Додатки заповнюються та додаються до прогнозу місцевого бюджету виключно за наявності інформації, яка міститься у цих додатках.

У разі відсутності інформації, необхідної для заповнення будь якого із додатків, порядок додатків та нумерація, визначена Типовою формою прогнозу місцевого бюджету, не змінюється, а також зазначається інформація про відсутність таких додатків.

Фінансовий орган ТГ розробляє та у визначені ним терміни доводить (листом) до головних розпорядників бюджетних коштів Інструкції з підготовки пропозицій до прогнозу місцевого бюджету та визначені для них орієнтовні граничні показники видатків на середньостроковий період. Інструкції з підготовки пропозицій до прогнозу бюджету можуть запроваджувати додаткові фінансові обмеження, організаційні та інші вимоги, яких зобов’язані дотримуватися всі розпорядники бюджетних коштів у процесі підготовки пропозицій до прогнозу місцевого бюджету.

- ✓ Головні розпорядники коштів в межах доведених граничних показників видатків готують прогнозні пропозиції та відповідні розрахунки і обґрунтування до них і подають за формами, затвердженими [наказом МФУ від 23.06.2021 № 365](#), до фінансового органу у визначені ним терміни.

Місцевий фінансовий орган здійснює аналіз поданих головними розпорядниками бюджетних коштів пропозицій до середньострокового прогнозу на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків і вимогам доведених інструкцій.

На основі поданих ГРК пропозицій до прогнозу **місцевий фінорган** згідно з Типовою формою прогнозу місцевого бюджету та Порядком оформлення текстової частини прогнозу місцевого бюджету та додатків до нього, затвердженими **наказом МФУ від 02.06.2021 № 314 (зі змінами)** формує Прогноз бюджету ТГ та інформаційно-аналітичні матеріали до нього і **не пізніше 15 серпня** року, що передує плановому подає сформований прогноз виконавчим органам відповідних місцевих рад.

Виконавчі органи відповідних місцевих рад **забезпечують:**

- ☑ розгляд поданого фінорганом прогнозу місцевого бюджету;
- ☑ схвалення до 01 вересня року, що передує плановому;
- ☑ подання у п'ятиденний строк після схвалення разом із фінансово-економічним обґрунтуванням до відповідних місцевих рад для розгляду у порядку, визначеному відповідними радами;
- ☑ оприлюднення у п'ятиденний строк після схвалення прогнозу місцевого бюджету

Із дня схвалення прогнозу місцевого бюджету втрачає чинність прогноз місцевого бюджету, схвалений у попередньому бюджетному періоді.

Показники прийнятого прогнозу можуть відрізнятись від показників, визначених на відповідні бюджетні періоди прогнозом бюджету ТГ, схваленим у попередньому бюджетному періоді, у разі:

- ☑ відхилення оцінки основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України та основних прогнозних показників економічного і соціального розвитку відповідної території від прогнозу, врахованого при складанні прогнозу місцевого бюджету, схваленого у попередньому бюджетному періоді;
- ☑ відхилення бюджетних показників, визначених рішенням про бюджет ТГ, від аналогічних показників, визначених у прогнозі бюджету, схваленому у попередньому бюджетному періоді;
- ☑ прийняття нових законодавчих та інших нормативно-правових актів, рішень місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, що впливають на показники бюджету ТГ у середньостроковому періоді.

У п'ятиденний строк після схвалення виконавчими органами та подання до відповідних місцевих рад, фінорган, з використанням автоматизованої інформаційно-аналітичної системи «**LOGICA**», подає Прогноз до Мінфіну. Згідно ст.751 БКУ відповідні місцеві ради мають розглянути схвалений виконавчим комітетом прогноз разом із фінансово-економічним обґрунтуванням у порядку, визначеному цими радами. Отже кожна місцева рада повинна визначитися з порядком розгляду прогнозу та форматом рішення щодо його розгляду (тобто прийняти та прописати порядок розгляду документа у регламенті, що приймається відповідною радою, а також доцільно зробити це і у Бюджетному регламенті). У Додатку 6 наданий Шаблон рішення про розгляд прогнозу місцевого бюджету у разі, якщо місцева рада визначилася приймати документ до відома.

3.2. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПОКАЗНИКІВ ПРИ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОМУ БЮДЖЕТУВАННІ

Бюджетні показники середньострокового прогнозу бюджету ТГ відповідно до статті 75⁻¹ БКУ визначаються з урахуванням положень та показників, визначених на відповідні бюджетні періоди Бюджетною декларацією та прогнозом місцевого бюджету, схваленим у попередньому бюджетному періоді.

3.2.1. ПРОГНОЗУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВИЙ ПЕРІОД

Для прогнозування дохідної частини бюджету ТГ потрібна така інформація:

- ✓ основні макропоказники економічного і соціального розвитку України;
- ✓ динаміка соціально-економічного розвитку території громади;
- ✓ розміри державних соціальних стандартів (мінімальна заробітна плата, посадовий оклад, прожитковий мінімум);
- ✓ фонд оплати праці найманих працівників;
- ✓ статистичні показники, які використовуються для розрахунку прогнозних надходжень податків та зборів;
- ✓ останні зміни до податкового законодавства;
- ✓ встановлені ставки місцевих податків на наступний бюджетний період
- ✓ прогнозний прибуток прибуткових комунальних підприємств;
- ✓ прогнозні розрахунки надходжень від підприємств та установ, що були створені/закрилися/збанкрутіли у поточному році;
- ✓ фактичне виконання дохідної частини бюджету поточного та попередніх періодів (при цьому слід урахувати разові надходження, що були в поточному році та яких не буде у плановому, наприклад продаж майна, разові виплати шахтарям тощо, та не включати їх до базових показників);
- ✓ дані, що надаються Державною податковою службою України;
- ✓ показники результативності адміністрування податків і зборів завдяки запровадженню заходів на виконання Плану заходів щодо наповнення бюджету ТГ у попередніх та поточному роках;
- ✓ результати громадських слухань та зустрічей з платниками податків;
- ✓ інші показники, що впливають на дохідну частину бюджету.

Прогноз дохідної частини бюджету ТГ на середньостроковий період слід розробляти з урахуванням:

- ✓ фактичного та очікуваного виконання в поточному році;
- ✓ фактичного виконання минулого року;
- ✓ зміни законодавчих актів та нормативних актів ТГ;
- ✓ ставок податків, збільшення обсягу надходжень шляхом активізації роботи ДПС зі стягнення податкового боргу;
- ✓ інших резервів (залучення до оподаткування землекористувачів, проведення інвентаризації земель, проведення нормативно — грошової оцінки тощо).

Ураховуються **прогнозні макроекономічні показники** на три роки, **що будуть** визначені у Бюджетній декларації, до яких відносять:

- ✓ індекс споживчих цін;
- ✓ індекс цін виробників;
- ✓ грошові доходи населення — номінальні та реальні;
- ✓ середньомісячну заробітну плату робітників і службовців;
- ✓ індекс реальної заробітної плати робітників і службовців;
- ✓ рівень зареєстрованого безробіття на кінець року.

ЩО ПОТРІБНО ЗРОБИТИ В ТГ ДЛЯ ЯКІСНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ?

Розробити та затвердити основні заходи з формування прогнозу бюджету ТГ на середньостроковий період.

Визначити потенційні джерела доходів бюджету.

Опрацювати останні зміни до податкового законодавства та проаналізувати стан виконання дохідної частини бюджету ТГ у попередньому та поточному бюджетному періодах, ретельно опрацювати прогноз, схвалений у попередньому році, на предмет його актуальності.

Звернутися за інформацією до ДПС, інших органів та основних бюджетоутворюючих підприємств, опрацювати власний реєстр платників податків (у разі, якщо він ведеться на території ТГ), або започаткувати його ведення.

Здійснити розрахунок прогнозних надходжень на плановий рік та два наступні за плановим роки у розрізі платежів

Сформувати середньостроковий прогноз надходжень до бюджету ТГ за визначеними формами.

При проведенні прогнозних розрахунків доцільно використовувати:

- ✓ програми соціально-економічного розвитку області, та території ТГ, інші програмні документи
- ✓ показники бюджету ТГ на поточний рік,
- ✓ суми нарахованих та отриманих у минулому році та протягом поточного року платежів з урахуванням пільг.
- ✓ динаміку надходжень за три останні роки

При розрахунку прогнозних показників за надходженнями одночасно відбувається аналіз дохідної бази у звітному та плановому бюджетних періодах, уточнення очікуваних надходжень до кінця поточного року а також аналізуються можливі зміни (відкриття або припинення діяльності підприємств, установ, малого бізнесу) та пошук додаткових джерел надходжень і шляхів запобігання бюджетним втратам.

Для отримання інформації щодо прогнозних показників певних податків та зборів необхідно звертатися до органів, які контролюють справляння таких надходжень⁵.

Найменування органу, який контролює справляння надходжень	Перелік податків, зборів, платежів та інших доходів, що надходять до бюджету ТГ, за якими необхідно звертатися до відповідного органу
ДПС	Податок та збір на доходи фізичних осіб
	Податок на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності
	Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування
	Рентна плата за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату, що зараховується до бюджетів територіальних громад за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів
	Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату), що зараховується до бюджетів територіальних громад за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів
ДПС	Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів – за місцем податкової реєстрації платника рентної плати
	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів
	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості
	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості
	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості
	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості
	Земельний податок з юридичних осіб
	Орендна плата з юридичних осіб
Земельний податок з фізичних осіб	

⁵ Таблиця сформована згідно з Додатком “Перелік кодів бюджетної класифікації в розрізі органів, що контролюють справляння надходжень бюджету” у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 р. № 1019

Найменування органу, який контролює справляння надходжень	Перелік податків, зборів, платежів та інших доходів, що надходять до бюджету ТГ, за якими необхідно звертатися до відповідного органу
ДПС	Реструктурована сума заборгованості з плати за землю
	Орендна плата з фізичних осіб
	Транспортний податок з фізичних осіб
	Транспортний податок з юридичних осіб
	Єдиний податок
	Збір за місця для паркування транспортних засобів
	Туристичний збір
	Кошти від реалізації безхазяйного майна
	Екологічний податок
	Частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного місцевого бюджету
	Штрафні санкції за порушення законодавства про патентування
	Адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення
Адміністративні штрафи та інші штрафні санкції, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями	
Орган місцевого самоврядування	Плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних місцевих бюджетів
	Плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами місцевих рад і місцевими органами виконавчої влади
	Дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність
	Плата за надання місцевих гарантій
	Кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту
	Кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них
	Кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності, до розмежування земель державної та комунальної власності
Концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є територіальні громади	

Найменування органу, який контролює справляння надходжень	Перелік податків, зборів, платежів та інших доходів, що надходять до бюджету ТГ, за якими необхідно звертатися до відповідного органу
	Інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів територіальних громад відповідно до законодавства Державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів Орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди державними адміністраціями та місцевими радами
Орган місцевого самоврядування	Концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності (які мають цільове спрямування згідно із законом) Надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є територіальні громади Плата за надання інших адміністративних послуг (що справляється за місцем надання послуг) Адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами рад територіальних громад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг Плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами рад територіальних громад, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг
Держаудитслужба	Кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів територіальних громад, районних, міських бюджетів Кошти, отримані від учасника – переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів територіальних громад, районних, міських бюджетів Власні надходження бюджетних установ Штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів

Найменування органу, який контролює справляння надходжень	Перелік податків, зборів, платежів та інших доходів, що надходять до бюджету ТГ, за якими необхідно звертатися до відповідного органу
Державна установа «Державне сховище дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України»	80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів територіальних громад, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло
ДПС (за актами перевірок)	
Держгеокадастр	Надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва
Мінприроди	Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності
Держекоінспекція ДПС (за актами перевірок)	
МФУ	Надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ
ДПС Орган місцевого самоврядування	Цільові фонди, утворені органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади
ДПС	
Орган місцевого самоврядування	Цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища

Як видно з вище наведеної таблиці, органи місцевого самоврядування напругу контролюють справляння лише незначної кількості податків і зборів. Таким чином, великого значення при прогнозуванні дохідної частини бюджету ТГ набуває **вміння налагодити обмін інформацією та співпрацю**, у першу чергу, з ДПС.

Перелік податків, зборів, платежів та інших доходів бюджету в розрізі органів, що контролюють справляння визначається **постановою КМУ від 16.02.2012 р. № 106**. Такий Перелік за кодами бюджетної класифікації доходів затверджено Додатком до зазначеної постанови у редакції постанови КМУ від 09.12.2015 р. № 1019.

Виконавчі органи ради ТГ можуть посилатися на вказану постанову КМУ при формуванні звернень до органів, які контролюють справляння певних податків і зборів, щодо отримання інформації стосовно прогнозних показників їх надходжень до бюджету ТГ.

Разом з тим, Постанова КМУ від 16.06.2021 № 627 передбачає застосування Порядку обміну Інформацією між органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, та ОМС. Передавання даних має здійснюватися за електронними повідомленнями з електронними підписами і електронною печаткою ДПС. Інформаційна взаємодія відбуватиметься через ІАС «LOGICA».

Згідно норм постанови ДПС до 10 числа місяця, що настає за звітним, передає до ІАС «LOGICA» інформацію в розрізі джерел доходів та платників про суми:

- ✓ нарахованих та сплачених податків, податкового богу, надміру сплачених податків до місцевого бюджету;
- ✓ списаного боргу;
- ✓ розстрочених і відстрочених платежів;
- ✓ наданих податкових пільг, втрати.

ОМС у свою чергу в 10 денний строк після прийняття рішення (але не пізніше 25 липня!) передає ставки земельного податку, єдиного податку платників I-II групи, податку на нерухоме майно, туристичного збору, за паркування і перелік всіх пільг.

Звісно, що практичне застосування такого передбаченого Мінфіном Порядку безфайлового обміну інформацією в ІАС «LOGICA» між ОМС і ДПС значно б покращило якість як поточного, так і середньострокового планування дохідної частини бюджетів ТГ.

3.2.2. ОСОБЛИВОСТІ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

По суті, виконання органами місцевого самоврядування ТГ своїх повноважень відбувається шляхом здійснення видатків.

ОМС, реалізуючи на середньострокову перспективу бюджетну політику громади в частині видатків, повинні орієнтуватися на пріоритети програми соціально-економічного розвитку ТГ в руслі Стратегії та інших програмних документів. Такий підхід до планування видатків за принципами ПЦМ бюджетування забезпечить розподіл обмежених ресурсів громади за найбільш пріоритетними напрямками.

Складання плану видатків бюджету ТГ на середньостроковий період має на меті забезпечення ефективного управління публічними коштами у довгостроковій перспективі, оскільки при цьому визначаються бюджетні зобов'язання для фінансування стратегічних пріоритетів не лише на плановий рік, а і на два наступних роки.

Наразі ТГ лише набувають досвід впровадження **середньострокового планування видатків (СПВ)** при складанні бюджетів громад.

На практиці СПВ має базуватися на підході до підготовки бюджету та прийняття рішень у напрямку «згори вниз» і «знизу вгору».

Наразі в Україні СПВ являє собою підхід «згори вниз», який починається з макроекономічного прогнозу на державному рівні (Бюджетна декларація), що застосовується на рівні ТГ для визначення та встановлення граничних показників видатків для головних розпорядників бюджетних коштів. Цей процес супроводжується розробкою Інструкцій, які надають основні вказівки, якими треба керуватись головним розпорядникам у роботі при підготовці бюджетних пропозицій до прогнозу та їхніх бюджетних запитів.

Головні розпорядники коштів місцевого бюджету складають бюджетні пропозиції з використанням ПЦМ і подають їх до фінансового органу ТГ для узгодження з бюджетом громади.

Середньострокове планування видатків допомагає структурувати бюджет на основі стратегічних програм, які розробляються, виходячи з цілей внутрішньої політики, і спрямовані на досягнення конкретних результатів, а отже, мають на меті інтеграцію політичних рішень ОМС, середньострокового планування та річних бюджетів.

Завдяки цьому стає зрозумілішим на що використовуються бюджетні видатки і легше сконцентруватися на результативності.

У свою чергу, головним розпорядникам та виконавцям бюджетних програм надається більше повноважень діяти на власний розсуд при прийнятті рішень щодо розподілу конкретних бюджетних ресурсів при одночасному збільшенні відповідальності за результати діяльності.

Процес середньострокового планування видатків прив'язаний до стадій бюджетного процесу.

Процес має відбуватися згідно з бюджетним календарем, і важливо, щоб визначені бюджетні строки чітко виконувалися всіма учасниками бюджетного процесу.

Особливості середньострокового планування видатків на рівні ТГ полягають у наступному:

- ☑ діє в межах **фіскальної політики** громади, розрахованої на середньострокову перспективу (3 роки);
- ☑ діє в межах Стратегії та напрямів діяльності головних розпорядників коштів, з урахуванням галузевих пріоритетів майбутніх видатків;
- ☑ охоплює **всі** доступні **ресурси** ТГ;
- ☑ визначає **майбутні витрати** на надання послуг за кошти бюджету ТГ, необхідні для втілення існуючої та нової стратегії, з тим, щоб визначені громадою сфери вищої пріоритетності у середньостроковому періоді отримували адекватне фінансування.

Для здійснення середньострокового прогнозування видатків бюджету ТГ **необхідно:**

- ☑ **мати прогноз ресурсів** на три роки.

Причому цей прогноз повинен включати в себе не лише прогноз власних доходів бюджету, а й прогноз міжбюджетних трансфертів, які є складовою доходної частини місцевих бюджетів.

Особливо актуальним це є для планування видатків, здійснення яких носить довгостроковий характер, наприклад, **постійних видатків**, пов'язаних з фінансуванням програм з надання послуг освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інвестиційних проектів тощо. При чому для бюджетів переважної більшості ТГ за такими програмами переважають видатки соціального спрямування.

Для спрямування частини коштів громади на нові бюджетні програми важливо спочатку спрогнозувати обсяг видатків, пов'язаних із продовженням вже існуючих бюджетних програм (за умови їх ефективності).;

- ☑ **оцінити обсяг ресурсу на поточні видатки** бюджету ТГ, у першу чергу — на заробітну плату та соціальні виплати населенню;
- ☑ **постійно здійснювати моніторинг та оцінку вже існуючих бюджетних програм.** Це необхідно з метою включення до проекту середньострокового бюджету лише найбільш ефективних бюджетних програм, як існуючих, так і нових (у тому числі замість тих, що виявилися неефективними).

Для здійснення відбору найбільш ефективних бюджетних програм, які можуть бути включені до прогнозу бюджету ТГ на середньострокову перспективу важливо здійснити аналіз витрат, який полягає у визначенні найменш затратного способу для отримання максимального ефекту від реалізації бюджетної програми;

- ☑ **обов'язково враховувати** індекс інфляції, індекс реальної заробітної плати, та розмір мінімальної заробітної плати, першого тарифного розряду за Єдиною тарифною сіткою, прожиткового мінімуму;
- ☑ **проаналізувати різницю** між попереднім прогнозом і реальними показниками
Аналіз різниці у прогнозах визначає всі фактори впливу на обсяги видатків та прогнозні передбачення.

Прогнозні дані повинні регулярно відстежуватися та періодично оновлюватися. Необхідно розуміти, що середньостроковий прогноз — це план, а плани можуть і повинні змінюватися з часом залежно від обставин.

Усі учасники бюджетного процесу повинні мати доступ до бюджетного документу, де відображені прогноз та обсяг бюджетних призначень.

IV. ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПРОГНОЗУ БЮДЖЕТУ ТГ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВИЙ ПЕРІОД (СХЕМА, ПОРЯДОК, ДОРОЖНЯ КАРТА)

Складання прогнозу бюджету ТГ на середньостроковий період є першою стадією бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах трирічного бюджетного планування, яка визначається та регулюється БКУ та Бюджетним регламентом, прийнятим радою ТГ.

Враховуючи норми статті 75¹ БКУ, та вище викладені (у розділах 1 – 3 даного посібника) рекомендації, сформовано узагальнений порядок складання середньострокового прогнозу бюджету ТГ на три роки, структуровано процедури, дії та взаємозв'язки учасників процесу:

Таблиця 2. Порядок складання середньострокового прогнозу бюджету ТГ

ЗАХОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ	ХТО ІНІЦІУЄ / ПРИЙМАЄ РІШЕННЯ	ІНСТРУМЕНТ ВИКОНАННЯ
ФІНАНСОВИЙ ОРГАН ТГ На Лист МФУ (або ОДА): ☑ готує інформацію щодо очікуваних у поточному році та прогнозних на наступний середньостроковий період надходжень коштів до бюджету ОТГ (розраховує прогнозні показники доходів, справляння яких контролюють органи місцевого самоврядування, а для прогнозування інших певних податків та зборів, звертається за інформацією до органів, що контролюють справляння таких надходжень) До схвалення Бюджетної декларації: ☑ опрацьовує зміни до податкового та бюджетного законодавства, наказ Мінфіну про затвердження Плану заходів з підготовки проекту Бюджетної декларації та проекту бюджету на плановий рік;	Керівник фінансового органу	Аналіз фактичних надходжень за минулий рік та схваленого минулорічного прогнозу

ЗАХОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ	ХТО ІНІЦІЮЄ / ПРИЙМАЄ РІШЕННЯ	ІНСТРУМЕНТ ВИКОНАННЯ
☑ переглядає власні прогнози, схвалені у попередніх бюджетних періодах, власні нормативні акти (Статут, Стратегію, інвестиційний паспорт громади, Бюджетний регламент тощо); та у разі необхідності готує проекти документів (проект змін) до довгострокових програм і Бюджетного регламенту ☑ формує і систематизує у комплексі інформацію, яка дозволить повною мірою використовувати фіскальний потенціал ТГ у середньостроковому періоді; ☑ переглядає, уточнює у разі потреби інформацію щодо платників податків до бюджету ТГ та отримувачів послуг за бюджетні кошти; ☑ визначає ефективність бюджетного процесу у минулих періодах, аналізує відхилення ☑ Складає проект поетапного Плану заходів з формування середньострокового прогнозу бюджету ТГ; ☑ Визначає пріоритетні напрями розподілу ресурсів громади на середньостроковий період; ☑ Переглядає стратегічні цілі кожного головного розпорядника бюджетних коштів, обґрунтування мети їх діяльності для узгодження із пріоритетними цілями місцевої стратегічної політики (у разі потреби надає пропозиції з їх коригування) ☑ Ініціює запровадження процедур з підвищення відповідальності головних розпорядників коштів за результати своєї діяльності, як то: - представлення ними власних стратегічних цілей		Розпорядження про заходи щодо забезпечення складання прогнозу бюджету. До цього розпорядження додається План заходів з підготовки прогнозу бюджету, у якому потрібно вказати заходи щодо підготовки прогнозу, відповідальних осіб та терміни виконання
- звітування про досягнення, під час розгляду та схвалення прогнозу місцевого бюджету виконавчим органом ради.		

ЗАХОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ	ХТО ІНІЦІЮЄ / ПРИЙМАЄ РІШЕННЯ	ІНСТРУМЕНТ ВИКОНАННЯ
ФІНАНСОВИЙ ОРГАН ТГ Після схвалення Бюджетної декларації та доведення Мінфіном особливостей складання розрахунків до прогнозів місцевих бюджетів: ☑ прогнозує обсяги надходжень до бюджету ТГ на середньостроковий період: - оцінює реальні ресурси (у тому числі міжбюджетні трансферти), які може мати бюджет на середньострокову перспективу, - уточнює у разі необхідності попередній (до листа Мінфіну на початку року) прогноз надходжень на наступний рік, готує пояснення таких змін; - розробляє кілька варіантів середньострокового прогнозу ресурсів (<i>базовий, оптимістичний та песимістичний</i>) і визначає прогноз, який найбільше відповідає макроекономічній ситуації в країні та відповідно до економічної ситуації в громаді; - узгоджує прогноз доходів бюджету з органами ДПС; ☑ визначає обсяги фінансування та повернення кредитів до бюджету ТГ; - здійснює середньострокове прогнозування загальних видатків бюджету ТГ - оцінює обсяг ресурсу на поточні видатки бюджету, у першу чергу - на заробітну плату та соціальні виплати населенню (обов'язково враховує індекс інфляції, індекс реальної заробітної плати, та розмір мінімальної заробітної плати, першого тарифного розряду за Єдиною тарифною сіткою, прожиткового мінімуму); - аналізує різницю між попереднім прогнозом і реальними показниками;	Керівник фінансового органу, Головні розпорядники	Врахування макроекономічних тенденцій на середньострокову перспективу Аналіз відхилень Аналіз доходів і видатків Порівняльний аналіз попередніх прогнозів і фактичних показників виконання бюджетів минулих бюджетних періодів та попередніх прогнозів

IV. ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО ПРОГНОЗУ БЮДЖЕТУ ТГ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВИЙ ПЕРІОД (СХЕМА, ПОРЯДОК, ДОРОЖНЯ КАРТА)

ЗАХОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ	ХТО ІНІЦІЮЄ / ПРИЙМАЄ РІШЕННЯ	ІНСТРУМЕНТ ВИКОНАННЯ
- проводить оцінку існуючих бюджетних програм з метою виявлення неефективних програм за допомогою аналізу витрат; - здійснює оптимізацію бюджетних програм шляхом оптимізації витрат на реалізацію неперіоритетних програм; - розподіляє бюджетні ресурси на дві частини: • перша - на продовження реалізації існуючих бюджетних програм, за результатами оцінки яких доведено їх ефективність; • друга - на нові бюджетні програми (за умови складання попередньої оцінки їхньої доцільності та ефективності); - розраховує орієнтовні граничні показники видатків та надання кредитів з бюджету ОТГ на середньостроковий період; - розробляє і доводить (листом) до головних розпорядників бюджетних коштів: • Інструкцію з підготовки пропозицій до прогнозу видатків бюджету, до якої додаються їх форми, • Орієнтовні граничні показники видатків; - аналізує подані головними розпорядниками бюджетних коштів пропозиції до прогнозу бюджету ТГ на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків бюджету і вимогам доведеної Інструкції; - проводить погоджувальні наради з головними розпорядниками бюджетних коштів щодо узгодження показників прогнозу місцевого бюджету;	Головні розпорядники бюджетних коштів (виконавчі органи та апарати місцевих рад, структурні підрозділи виконавчих органів в особі їх керівників) ✓ організують розроблення пропозицій до прогнозу видатків бюджету ✓ подають їх до фінансового органу для аналізу ✓ формують пропозиції до Прогнозу із застосуванням ІАС «LOGICA». ✓ представляють власні стратегічні цілі та звітують про досягнення під час розгляду та схвалення прогнозу місцевого бюджету виконавчим органом ради	Головні розпорядники відповідальні за своєчасність, достовірність і зміст поданих пропозицій до прогнозу бюджету Пропозиції мають містити всю інформацію, необхідну для аналізу показників прогнозу, згідно з вимогами Інструкції

ЗАХОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ	ХТО ІНІЦІЮЄ / ПРИЙМАЄ РІШЕННЯ	ІНСТРУМЕНТ ВИКОНАННЯ
- приймає рішення про включення пропозицій головних розпорядників бюджетних коштів до прогнозу видатків бюджету; ✓ формує прогноз бюджету ТГ на середньостроковий період та фінансово-економічне обґрунтування до нього із застосуванням ІАС «LOGICA». ✓ подає прогноз бюджету разом із фінансово-економічним обґрунтуванням до виконавчого органу ради - до 15 серпня року, що передує плановому ✓ забезпечує доступ усіх учасників бюджетного процесу до інформації щодо бюджетного прогнозу на всіх етапах його формування	Керівник фінансового органу	Норми статті 75¹ БКУ, Типова форма прогнозу місцевого бюджету
ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН СІЛЬСЬКОЇ, СЕЛИЩНОЇ, МІСЬКОЇ РАДИ ✓ розглядає та схвалює прогноз бюджету не пізніше 1 вересня року, що передує плановому, ✓ подає прогноз разом із фінансово-економічним обґрунтуванням до місцевої ради у п'ятиденний строк після його схвалення	Голова	
СІЛЬСЬКА, СЕЛИЩНА, МІСЬКА РАДА ✓ розглядає прогноз бюджету на середньостроковий період та приймає рішення щодо нього до 10 вересня року, що передує плановому у порядку, визначеному радою (прописати цей порядок у Бюджетному регламенті та регламенті ради).	Голова / постійна депутатська комісія з питань бюджету	Бюджетний регламент

Нижче наведено рекомендовану схему процесу формування середньострокового прогнозу бюджету в ТГ.

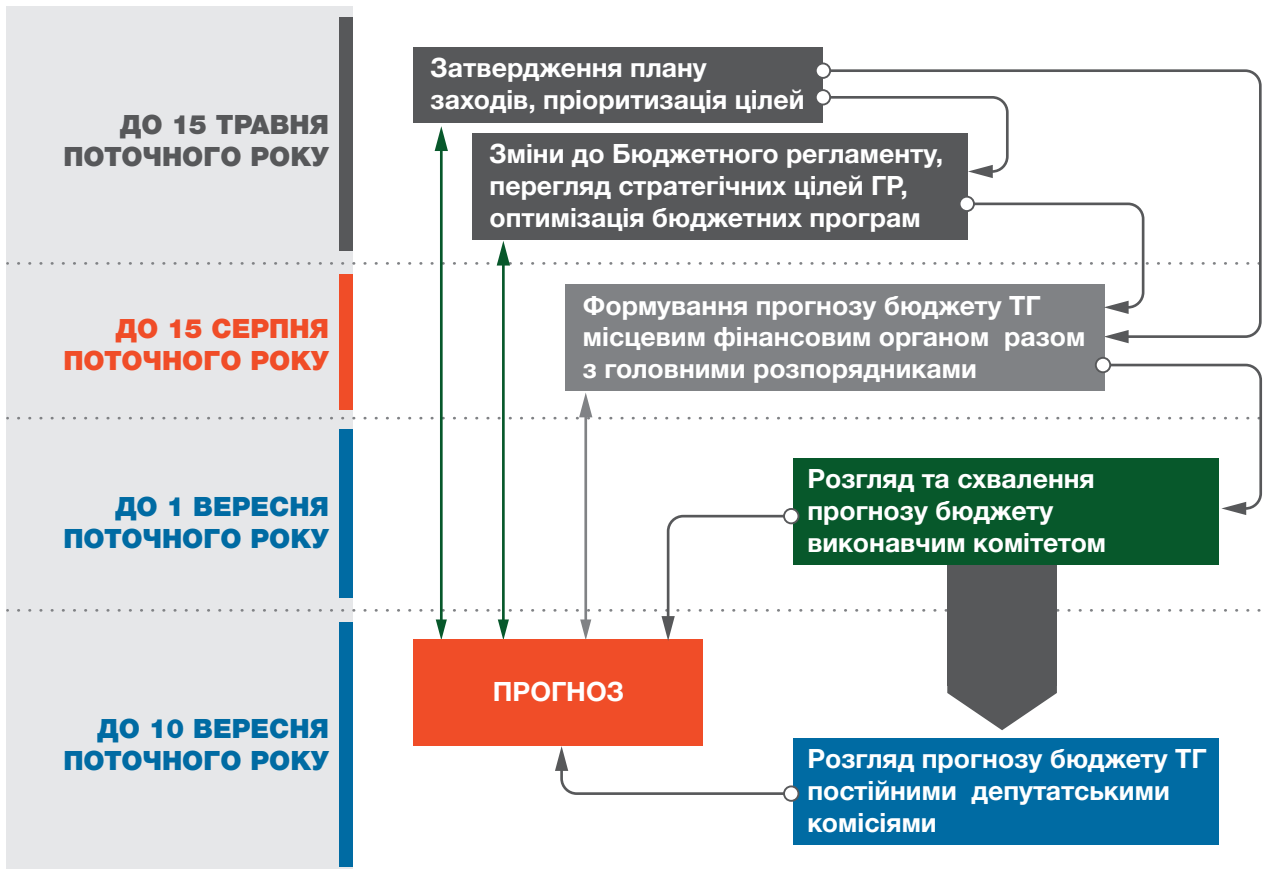

Рис 11 Схема процесу прийняття прогнозу бюджету ТГ на середньостроковий період

Рис 1210 кроків до Прогнозу бюджету у ТГ

У Додатку 7 наведена **дорожня карта** процесу складання прогнозу бюджету ТГ, яка рекомендується для практичного використання органами місцевого самоврядування при формуванні та схваленні середньострокового прогнозу бюджету громади, що буде розроблятися з урахуванням Бюджетної декларації та стане основою для складання проекту бюджету ТГ на плановий рік

ДОДАТОК І

ШАБЛОН РІШЕННЯ ПРО БЮДЖЕТНИЙ РЕГЛАМЕНТ ТГ

УКРАЇНА

РАДА

РАЙОНУ ОБЛАСТІ

сесія ради скликання

РІШЕННЯ

від _____ 20____ року

Про Бюджетний регламент

_____ ради

З метою упорядкування процесів планування, формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду, а також регламентації взаємовідносин між учасниками бюджетного процесу, відповідно до Бюджетного кодексу України, ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», _____ рада **вирішила:**

1. Затвердити Бюджетний регламент ради _____ (сільської, селищної, міської) ТГ (додається).
2. Контроль за виконанням цього рішення покласти на заступника (сільського, селищного, міського) голови _____.

Голова

_____ (ПІБ)

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішенням _____ сесії _____ ради

___ скликання від _____ р.

Бюджетний регламент _____ ради

1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

- 1.1. Бюджетний регламент проходження бюджетного процесу бюджету _____ громади (далі – Бюджетний регламент) визначає основні організаційні засади проходження бюджетного процесу під час складання та схвалення прогнозу та прийняття рішення щодо нього, складання і розгляду проекту бюджету та прийняття рішення про місцевий бюджет, виконання бюджету (включаючи внесення змін до рішення про бюджет ТГ та звітування про його виконання).
- 1.2. Метою Бюджетного регламенту є впорядкування процедур на кожній стадії бюджетного процесу для забезпечення виконання завдань і функцій, що здійснюються _____ радою, її виконавчими органами та структурними підрозділами протягом бюджетного періоду.
- 1.3. Бюджетний регламент розроблено з урахуванням норм Бюджетного кодексу України (далі – БКУ), законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання публічних коштів» та інших нормативно-правових актів України, що регулюють бюджетні відносини, стратегічних і нормативних документів органів місцевого самоврядування _____ ТГ.
- 1.4. Бюджетний регламент складається з таких розділів:
 - Складання та схвалення виконавчим комітетом прогнозу бюджету ТГ на середньостроковий період і його розгляд _____ радою.
 - Складання проекту бюджету та підготовка проекту рішення про бюджет _____ ТГ;
 - Розгляд та схвалення виконавчим комітетом проекту рішення про бюджет _____ ТГ;
 - Затвердження _____ радою рішення про бюджет _____ ТГ;
 - Організація та управління виконанням бюджету ТГ (затвердження розпису бюджету та забезпечення його збалансування, координація роботи з територіальними органами, що контролюють справляння надходжень бюджету та Казначейством);

- Внесення змін до рішення про бюджет _____ ТГ;
- Підготовка інформації про виконання бюджету, подання квартальних і річного звітів до ради _____ ТГ й участь і взаємодія представників органів місцевого самоврядування під час розгляду звітів у раді;
- Забезпечення доступності інформації про бюджет громади (публікація рішень про бюджет, квартальних звітів про його виконання, публічне представлення інформації про виконання бюджету з урахуванням вимог статті 28 Бюджетного кодексу України та Закону України «Про доступ до публічної інформації», визначення механізмів залучення громадськості до бюджетного процесу).

1.5. З метою забезпечення своєчасного та якісного виконання процесів з підготовки та схвалення середньострокового прогнозу, формування, розгляду проєкту бюджету та прийняття рішення про бюджет _____ ТГ щороку **не пізніше 15 травня** поточного року складається **Поетапний план заходів із забезпечення належного бюджетного планування в ТГ в умовах цілісного середньострокового планування**, який затверджується розпорядженням голови (рішенням виконкому).

2. СКЛАДАННЯ ТА СХВАЛЕННЯ ПРОГНОЗУ БЮДЖЕТУ _____ ТГ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВИЙ ПЕРІОД І ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЩОДО НЬОГО.

2.1. Прогноз бюджету _____ ТГ визначає показники бюджету на середньостроковий період (плановий та два наступні за плановим роки) і є основою для складання проєкту бюджету _____ ТГ на плановий рік.

_____ (назва місцевого фінансового органу) спільно з іншими головними розпорядниками бюджетних коштів (перелічити) відповідальні за складання прогнозу.

_____ голова відповідальний за його схвалення.

Показники прогнозу бюджету _____ ТГ визначаються відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у Стратегії _____ ТГ та з урахуванням положень і показників, визначених на відповідні бюджетні періоди Бюджетною декларацією, прогнозом бюджету _____ ТГ, схваленим у попередньому бюджетному періоді, та аналізу виконання бюджету _____ ТГ у попередніх та поточному бюджетних періодах та у поточному бюджетному періоді станом **на 01 липня** року, що передує плановому.

Показники прогнозу можуть відрізнятися від показників, визначених на відповідні бюджетні періоди прогнозом, схваленим у попередньому бюджетному періоді у випадках, передбачених статтею 75 БКУ.

2.2. _____ (назва місцевого фінансового органу) прогнозує обсяги доходів бюджету громади, визначає обсяги фінансування, повернення кредитів до бюджету _____ ТГ і орієнтовні граничні показники видатків та надання кредитів з бюджету _____ ОТГ на середньостроковий період.

2.3. З метою своєчасної та належної розробки показників бюджету і забезпечення середньострокового планування _____ (назва місцевого фінансового органу)

готує інформацію щодо очікуваних та прогнозних на наступний середньостроковий період надходжень коштів до бюджету ТГ.

_____ (назва місцевого фінансового органу) розраховує прогнозні показники доходів, справляння яких контролюють органи місцевого самоврядування, а для прогнозування інших певних податків та зборів, звертається за інформацією до органів, що контролюють справляння таких надходжень.

Після проведення розрахунків та отримання даних від відповідних органів _____ (назва місцевого фінансового органу) готує інформацію щодо прогнозних показників доходів бюджету _____ ТГ на середньостроковий період та подає її за належністю.

2.4. Після схвалення Бюджетної декларації _____ (назва місцевого фінансового органу):

- Уточнює разом з органами, що відповідають за справляння податків і зборів, інформацію щодо прогнозних показників доходів бюджету та розраховує трирічний прогноз доходів _____ бюджету відповідно до вимог, визначених Мінфіном;
- Розраховує граничні показники видатків та надання кредитів з бюджету _____ ТГ на середньостроковий період;
- Розраховує орієнтовні граничні показники видатків для головних розпорядників бюджетних коштів _____ бюджету _____ ТГ на середньостроковий період;
- Розробляє та у визначені ним терміни доводить до головних розпорядників бюджетних коштів разом з визначеними лімітами Інструкцію з підготовки пропозицій до прогнозу видатків бюджету;

2.5. Головні розпорядники бюджетних коштів розробляють пропозиції до прогнозу видатків бюджету, формують їх за визначеними Мінфіном формами (Наказ Міністерства фінансів України від 23.06.2021 № 365 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення підготовки пропозицій до прогнозу місцевого бюджету») та подають із застосуванням ІАС ЛОГІКА до _____ (назва місцевого фінансового органу) в установлений ним термін.

Головні розпорядники бюджетних коштів відповідальні за своєчасність, достовірність і зміст поданих пропозицій до прогнозу бюджету _____ ТГ. Пропозиції мають містити всю інформацію, необхідну для аналізу показників прогнозу, згідно з вимогами _____ (назва місцевого фінансового органу).

2.6. _____ (назва місцевого фінансового органу) аналізує подані головними розпорядниками бюджетних коштів пропозиції до прогнозу бюджету _____ ТГ на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків бюджету, стратегічним пріоритетам, визначеним в Стратегії, і вимогам доведеної Інструкції.

На основі аналізу керівник _____ (назва місцевого фінансового органу) приймає рішення про включення пропозицій головних розпорядників бюджетних коштів до прогнозу видатків бюджету _____ ТГ.

2.7. _____ (назва місцевого фінансового органу) формує прогноз бюджету ТГ на три (плановий та два наступні за плановим) роки з урахуванням Типової форми прогнозу місцевого бюджету, затвердженої наказом Мінфіну від 02.06.2021 №

314 «Про затвердження Типової форми прогнозу місцевого бюджету та Інструкції щодо його складання» і **до 15 серпня** року, що передує плановому, подає його на розгляд та схвалення _____ (назва виконавчого органу ради).

2.8 Виконавчий комітет _____ (назва виконавчого органу ради) **не пізніше 1 вересня** року, що передує плановому, розглядає та схвалює прогноз бюджету (рішенням виконавчого комітету) і у **п'ятиденний** строк подає його разом із фінансово-економічним обґрунтуванням до ради _____ ТГ для розгляду.

Прогноз бюджету містить:

- 1) основні прогнозні показники економічного і соціального розвитку _____ ТГ, враховані під час розроблення прогнозу бюджету громади;
- 2) загальні показники доходів і фінансування бюджету _____ ТГ, повернення кредитів до місцевого бюджету, загальні граничні показники видатків бюджету _____ ТГ та надання кредитів з бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);
- 3) показники за основними видами бюджетоутворюючих доходів (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);
- 4) показники дефіциту (профіциту) бюджету, показники за основними джерелами фінансування місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди), показники місцевого боргу, гарантованого територіальною громадою міста боргу і надання місцевих гарантій – **ТІЛЬКИ ДЛЯ МІСЬКИХ ГРОМАД!**;
- 5) граничні показники видатків бюджету _____ ТГ головним розпорядникам бюджетних коштів (з розподілом на загальний та спеціальний фонди, за галузевими напрямками, в розрізі економічної класифікації видатків, за захищеними видатками);
- 6) обсяги капітальних вкладень у розрізі інвестиційних проектів, визначені в межах загальних граничних показників видатків бюджету;
- 7) інші показники і положення, необхідні для складання проекту рішення про місцевий бюджет.

2.9. Рада _____ ТГ до **10 вересня** року, що передує плановому, розглядає прогноз бюджету на середньостроковий період та приймає рішення щодо нього (**ПРОПИСАТИ ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ ДОКУМЕНТА РАДОЮ!** – в комісіях, на пленарному засіданні чи в інший спосіб).

3. СКЛАДАННЯ ПРОЄКТУ БЮДЖЕТУ ТА ПІДГОТОВКА ПРОЄКТУ РІШЕННЯ ПРО БЮДЖЕТ _____ ТГ

3.1. Складання проєкту бюджету _____ ТГ здійснюється з урахуванням розрахункових та індикативних прогнозних показників економічного та соціального розвитку ТГ та схваленого прогнозу бюджету на середньостроковий період, який є основою для складання проєкту бюджету _____ ТГ.

3.2. Після отримання від Міністерства фінансів України інформації щодо особливостей складання розрахунків до проєктів місцевих бюджетів на наступний бюджетний період та аналізу виконання бюджету _____ ТГ у попередніх і поточному періодах _____ (назва місцевого фінансового органу);

- Здійснює попередні розрахунки показників:
 - дохідної частини бюджету;
 - видаткової частини бюджету;
 - кредитування бюджету;
 - фінансування бюджету;
- Розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів:
 - Інструкцію з підготовки бюджетних запитів, розроблену згідно з типовою формою бюджетних запитів, визначеною Міністерством фінансів України;
 - Граничні показники видатків на середньостроковий період, іншу інформацію, необхідну для складання бюджетних запитів та встановлює термін їх подання.

3.3. Головні розпорядники бюджетних коштів організують розроблення бюджетних запитів за визначеними Мінфіном формами для подання до _____ (назва місцевого фінансового органу) в установлений ним термін.

Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують своєчасність, достовірність і зміст поданих бюджетних запитів, які мають містити всю інформацію, необхідну для аналізу згідно з вимогами _____ (назва місцевого фінансового органу).

3.4. _____ (назва місцевого фінансового органу) проводить аналіз бюджетних запитів, поданих головними розпорядниками бюджетних коштів, з їх відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості й ефективності використання бюджетних коштів.

На основі результатів аналізу керівник _____ (назва місцевого фінансового органу) приймає рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проєкту бюджету _____ ТГ.

3.5. У підготовці проєкту бюджету _____ ТГ в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного села, селища обов'язково бере участь **староста**.

3.6. _____ (назва місцевого фінансового органу) готує проєкт рішення про бюджет на наступний рік відповідно до типової форми рішення, доведеної Міністерством фінансів України із застосуванням ІАС ЛОГІКА.

3.6. Основними вимогами до проєкту бюджету _____ ТГ є:

- 1) Обґрунтування видатків (головні розпорядники бюджетних коштів мають обґрунтовувати необхідність виділення коштів);
- 2) Першочергове забезпечення видатків на оплату праці працівників бюджетних установ, оплату комунальних послуг та енергоносіїв, обслуговування місцевого боргу;
- 3) Планування капітальних вкладень насамперед на завершення (продовження) будівництва об'єктів, розпочатих у попередніх роках.

4. РОЗГЛЯД ТА СХВАЛЕННЯ ВИКОНАВЧИМ КОМІТЕТОМ ПРОЄКТУ РІШЕННЯ ПРО БЮДЖЕТ _____ ТГ

- 4.1. Підготовлений _____ (назва місцевого фінансового органу) проєкт рішення про бюджет _____ ТГ подається на схвалення до виконавчого комітету. _____ голова забезпечує його подання, керівник _____ (назва місцевого фінансового органу) забезпечує його супровід.
- 4.2. Разом з проєктом рішення про бюджет _____ ТГ подаються:
- 1) Пояснювальна записка до проєкту рішення, яка повинна містити:
 - а) інформацію про соціально-економічний стан ТГ і прогноз його розвитку на наступний бюджетний період, покладені в основу проєкту бюджету;
 - б) оцінку доходів бюджету з урахуванням втрат внаслідок наданих _____ радою податкових пільг;
 - в) пояснення до основних положень проєкту рішення про бюджет, зокрема аналіз пропонуваного обсягів видатків і кредитування за бюджетною класифікацією. Пояснення включають бюджетні показники за попередній, поточний, наступний бюджетні періоди в розрізі класифікації видатків і кредитування бюджету;
 - г) обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин і надання субвенцій на виконання інвестиційних проєктів;
 - г') інформацію щодо погашення місцевого боргу, обсягів та умов місцевих запозичень;
 - 2) Показники витрат бюджету _____ ТГ, необхідних на наступні бюджетні періоди для завершення інвестиційних проєктів, що враховані в бюджеті, за умови якщо реалізація таких проєктів триває більше одного бюджетного періоду;
 - 3) Перелік інвестиційних проєктів;
 - 4) Переліки та обсяги довгострокових зобов'язань за енергосервісом за бюджетними програмами до повного завершення розрахунків з виконавцями енергосервісу (у разі укладання енергосервісних договорів);
 - 5) Інформація про хід виконання бюджету _____ ТГ у поточному бюджетному періоді;
 - 6) Пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проєкту бюджету.

5. ПОДАННЯ ТА РОЗГЛЯД ПРОЄКТУ РІШЕННЯ ПРО БЮДЖЕТ _____ РАДОЮ

- 5.1. Після схвалення виконавчим комітетом проєкту рішення про бюджет, _____ голова забезпечує підготовку його подання на розгляд _____ ради.
- 5.2. Для дотримання принципу публічності та прозорості проєкт рішення про бюджет _____ ТГ та матеріали, що до нього додаються, розміщуються на офіційному сайті _____ ради.
- 5.3. Проєкт рішення про бюджет _____ ТГ з відповідними матеріалами в обов'язковому порядку виноситься на розгляд постійної депутатської комісії з питань бюджету.

5.4. Проектом рішення про бюджет _____ ТГ визначаються:

- 1) Загальні суми доходів, видатків і кредитування бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);
- 2) Граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) бюджету в наступному бюджетному періоді та місцевого боргу на кінець наступного бюджетного періоду; граничний обсяг надання місцевих гарантій, а також повноваження щодо надання таких гарантій з урахуванням положень статті 17 Бюджетного кодексу України;
- 3) Доходи бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);
- 4) Фінансування бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);
- 5) Бюджетні призначення головним розпорядникам бюджетних коштів за бюджетною класифікацією з обов'язковим виділенням видатків споживання (з них видатків на оплату праці, оплату комунальних послуг і енергоносіїв) та видатків розвитку (у додатках до рішення);
- 6) Бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів (у додатках до рішення);
- 7) Розмір оборотного залишку коштів бюджету;
- 8) Перелік захищених видатків бюджету;
- 9) Додаткові положення, що регламентують процес виконання бюджету _____ ТГ.

6. ЗАТВЕРДЖЕННЯ _____ РАДОЮ РІШЕННЯ ПРО БЮДЖЕТ _____ ТГ.

6.1. Бюджет _____ ТГ затверджується рішенням _____ ради до 25 грудня року, що передує плановому.

Якщо до 1 грудня року, що передує плановому, Верховною Радою України не прийнято закон про Державний бюджет України, _____ рада при затвердженні бюджету _____ ТГ враховує обсяги міжбюджетних трансфертів (субвенції, базова або реверсна дотації), визначені у проекті закону про Державний бюджет України на плановий бюджетний період, поданому Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України.

У двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України _____ рада приводить обсяги міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України.

6.2. _____ рада, при затвердженні бюджету, враховує у першочерговому порядку потребу в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до встановлених законодавством України умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати; на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ і послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами. Ліміти споживання енергоносіїв у натуральних показниках для кожної бюджетної установи встановлюються, виходячи з обсягів відповідних бюджетних асигнувань.

7. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ВИКОНАННЯМ БЮДЖЕТУ ____ ТГ, ЗОКРЕМА, В ЧАСТИНІ ЗАТВЕРДЖЕННЯ РОЗПISУ БЮДЖЕТУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЗБАЛАНСУВАННЯ, КООРДИНАЦІЇ РОБОТИ З ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ, ЩО КОНТРОЛЮЮТЬ СПРАВЛЯННЯ НАДХОДЖЕНЬ БЮДЖЕТУ, КАЗНАЧЕЙСТВОМ

7.1. Загальну організацію й управління виконанням бюджету _____ ТГ, а також координацію діяльності учасників з питань виконання бюджету здійснює _____ (назва місцевого фінансового органу).

7.2. Бюджет _____ ТГ виконується за розписом, який затверджується _____ головою.

7.3. При виконанні бюджету _____ ТГ застосовується казначейське обслуговування, яке здійснюється _____ (назва територіального органу Казначейства України) відповідно до [статті 43](#) БКУ.

За рішенням _____ ради при виконанні бюджету громади обслуговування бюджетних коштів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може здійснюватися установами державних банків.

7.4. _____ (назва місцевого фінансового органу) бюджету у процесі виконання бюджету за доходами здійснює аналіз доходів за участі органів, що контролюють справляння надходжень до бюджету ____ ТГ.

7.5. Виконання бюджету _____ ТГ за видатками та кредитуванням здійснюється за процедурою, визначеною статтями 46-51 БКУ, постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 року № 228 «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» та іншими нормативно-правовими документами.

7.6. Особливості виконання бюджету в разі несвоєчасного його прийняття.

Якщо до початку нового бюджетного періоду не прийнято рішення про бюджет _____ ТГ, витрати бюджету здійснюються лише на цілі, визначені в рішенні про бюджет _____ ТГ на попередній бюджетний період та одночасно передбачені у проєкті рішення про бюджет на наступний бюджетний період, схваленому виконавчим комітетом _____ ради та поданому на розгляд _____ ради. При цьому щомісячні бюджетні асигнування бюджету сумарно не можуть перевищувати 1/12 обсягу бюджетних призначень, встановлених рішенням про бюджет _____ ТГ на попередній бюджетний період (крім випадків, передбачених [частиною шостою статті 16](#) та [частиною четвертою статті 23](#) БКУ, а також з урахуванням необхідності проведення захищених видатків бюджету).

Бюджет виконується за тимчасовим розписом на відповідний період, який затверджується керівником _____ (назва місцевого фінансового органу).

8. ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО РІШЕННЯ ПРО БЮДЖЕТ _____ ТГ

8.1. Зміни до рішення про бюджет _____ ТГ можуть вноситись у разі:

- 1) Необхідності приведення обсягів міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України (у випадку його несвоєчасного прийняття);
- 2) Перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду бюджету (на підставі офіційного висновку _____ (назва місцевого фінансового органу) про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду);
- 3) Розподілу вільного залишку коштів загального та спеціального фондів (крім власних надходжень бюджетних установ)
- 4) Перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками бюджетних коштів (за наявності відповідного обґрунтування);
- 5) Внесення змін до показників Закону України про Державний бюджет України, зокрема, в частині взаємовідносин з місцевими бюджетами;
- 6) Внесення змін до Податкового кодексу України та до Бюджетного кодексу України;
- 7) В інших випадках, передбачених Бюджетним кодексом України.

8.2. Рішення про внесення змін до бюджету _____ ТГ ухвалюється _____ радою. Проєкти таких рішень готує _____ (назва місцевого фінансового органу), головні розпорядники бюджетних коштів, погоджує постійна комісія з питань бюджету.

8.3. _____ рада в рішенні про бюджет _____ ТГ на відповідний рік надає право виконавчому комітету _____ ради у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів здійснювати перерозподіл видатків бюджету і надавати кредити з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, а також збільшувати видатки розвитку за рахунок зменшення інших видатків (окремо за загальним і спеціальним фондами бюджету) за рішенням виконавчого комітету або розпорядженням _____ голови _____ ради.

9. ПІДГОТОВКА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ _____ ТГ, ПОДАННЯ КВАРТАЛЬНИХ І РІЧНОГО ЗВІТІВ ДО _____ РАДИ Й УЧАСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗ- ГЛЯДУ ЗВІТІВ У РАДІ

9.1. Звітність про виконання місцевих бюджетів визначається відповідно до вимог, встановлених щодо звітності про виконання Державного бюджету України у [статтях 58-61](#)

9.2. _____ (назва місцевого фінансового органу) отримує від територіального органу Казначейства звіти, складені за встановленими формами.

Квартальний та річний звіти про виконання бюджету _____ ТГ у двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду подаються до _____ ради.

Комісія з питань бюджету _____ ради перевіряє річний звіт, після чого рада затверджує річний звіт про виконання бюджету _____ ТГ, або приймає інше рішення з цього приводу.

9.3. Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, подають _____ раді відповідні звіти, передбачені частиною третьою статті 59 та частиною третьою статті 60 Бюджетного кодексу України.

10. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ПРО БЮДЖЕТ _____ ТГ ТА ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

10.1. Вся інформація про бюджет _____ ТГ, у тому числі рішення щодо внесення змін, квартальні та річний звіти про виконання бюджету, підлягають оприлюдненню на сайті _____ ради.

Інформація про бюджет має містити показники по доходах (*деталізовано за видами доходів, які забезпечують надходження не менше 3 відсотків загального обсягу доходів бюджету*) та видатках і кредитуванню (*деталізовано за галузевою ознакою*), показники про стан місцевого боргу та надання місцевих гарантій. Такі показники наводяться порівняно з аналогічними показниками за відповідний період попереднього бюджетного періоду із зазначенням динаміки їх зміни.

10.2. Інформація **про бюджет _____ ТГ для громадян** викладається у зрозумілій формі, доступною мовою і є повною і правдивою..

10.3. Головні розпорядники коштів бюджету розміщують бюджетні запити на офіційному сайті або оприлюднюють їх в інший спосіб не пізніше ніж через три робочих дні після подання _____ раді проекту рішення про бюджет _____ ТГ.

10.4. Головні розпорядники бюджетних коштів здійснюють публічне представлення інформації про виконання бюджетних програм за звітний бюджетний період до 15 березня року, що настає за звітним, та публікують оголошення про час і місце проведення публічного представлення такої інформації.

Головні розпорядники бюджетних коштів оприлюднюють шляхом розміщення на офіційному сайті _____ ради:

- Інформацію про цілі державної політики у відповідні сфері діяльності, формування або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, та показники їх досягнення в межах бюджетних програм за звітний бюджетний період — до 15 березня року, що настає за звітним;
- Паспорти бюджетних програм на поточний бюджетний період (включаючи зміни до паспортів бюджетних програм) – протягом трьох робочих днів з дня затвердження таких документів;
- Звіти про виконання паспортів бюджетних програм за звітний бюджетний період – протягом трьох робочих днів після подання річної бюджетної звітності;
- Звіти про хід реалізації державних інвестиційних проектів – один раз на рік до 20 числа місяця наступного за звітним періодом;
- Результати оцінки ефективності бюджетних програм за звітний бюджетний період – у двотижневий строк після подання річної бюджетної звітності.

Додаток 1
до Бюджетного регламенту
_____ ради

БЮДЖЕТНИЙ КАЛЕНДАР

Стадії бюджетного процесу	Зміст заходів	Виконавці	Терміни виконання*
I. Складання та схвалення прогнозу бюджету ТГ і прийняття рішення щодо нього	1. Підготовка та затвердження плану заходів щодо складання прогнозу бюджету ТГ, визначення пріоритетних напрямків фінансування у середньостроковому періоді	Місцевий фінансовий орган	Не пізніше 15 травня
	2. Доведення до головних розпорядників коштів інструкції з підготовки пропозиції до прогнозу бюджету ТГ	Місцевий фінансовий орган	Травень - червень
	3. Узгодження попереднього прогнозу доходів бюджету з органами ДПС	Місцевий фінансовий орган	Червень
	4. Попередній розрахунок показників прогнозу бюджету ТГ	Місцевий фінансовий орган	Червень-липень
	5. Доведення до головних розпорядників бюджетних коштів орієнтованих граничних показників видатків бюджету на середньостроковий період	Місцевий фінансовий орган	У визначений місцевим фінансовим органом строк
	6. Надання пропозицій до прогнозу бюджету головними розпорядниками коштів до місцевого фінансового органу	Головні розпорядники бюджетних коштів	У визначений місцевим фінансовим органом строк
	7. Здійснення аналізу пропозицій головних розпорядників бюджетних коштів прогнозу бюджету та у разі необхідності проведення погоджувальних нарад з головними розпорядниками бюджетних коштів	Місцевий фінансовий орган, головні розпорядники бюджетних коштів	У визначений місцевим фінансовим органом строк
	8. Подання до виконавчого комітету _____ ради прогнозу бюджету на розгляд і схвалення	Місцевий фінансовий орган, голова	До 15 серпня
	9. Розгляд та схвалення виконавчим комітетом _____ ради прогнозу бюджету ТГ	Виконавчий комітет, голова	До 01 вересня
	10. Подання прогнозу бюджету ТГ виконавчим комітетом до _____ ради	Виконавчий комітет, голова	У п'ятиденний строк після схвалення
	11. Розгляд радою ТГ прогнозу бюджету ТГ та прийняття рішення щодо нього	Постійні комісії _____ ради	До 10 вересня

Стадії бюджетного процесу	Зміст заходів	Виконавці	Терміни виконання*
II. Складання проекту бюджету ОТГ	1. Підготовка та затвердження плану заходів щодо підготовки проекту бюджету _____ ТГ	Місцевий фінансовий орган	До 01 вересня
	2. Початок роботи над складанням проекту бюджету ТГ: 1) Розпорядження голови; 2) Доведення до головних розпорядників коштів прогнозних обсягів трансфертів на плановий рік та особливостей їх розрахунків; 2) Проведення звірки вихідних даних, що враховані при розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів.	Місцевий фінансовий орган	Після отримання від МФУ особливостей складання розрахунків до проектів місцевих бюджетів
	3. Визначення розрахункових прогнозних показників економічного та соціального розвитку ТГ	Місцевий фінансовий орган	Вересень
	4. Проведення попередніх розрахунків показників: 1) Дохідної частини бюджету ТГ; 2) Видаткової частини бюджету ТГ відповідно до потреби, визначеної головними розпорядниками бюджетних коштів з урахуванням пріоритетів фінансування на середньострокову перспективу та схваленого трирічного прогнозу бюджету. Розгляд показників _____ головою, заступниками голови та керуючим справами виконавчого комітету	Місцевий фінансовий орган	Після отримання від МФУ особливостей складання розрахунків до проектів місцевих бюджетів У термін, узгоджений ____ головою
	5. Розробка та доведення до головних розпорядників бюджетних коштів Інструкції з підготовки бюджетних запитів	Місцевий фінансовий орган	До 1 листопада року, що передує плановому
	6. Проведення розрахунків показників надходжень податків і зборів бюджету	Місцевий фінансовий орган	Вересень
	7. Доведення до головних розпорядників бюджетних коштів граничних обсягів видатків/надання кредитів загального фонду бюджету, індикативних прогнозних показників та термінів подання бюджетних запитів	Місцевий фінансовий орган	До 1 листопада року, що передує плановому
	8. Розроблення бюджетних запитів, подання їх до _____ відділу	Головні розпорядники бюджетних коштів	До 1 грудня року, що передує плановому
	9. Аналіз бюджетних запитів, поданих головними розпорядниками бюджетних коштів і включення їх до проекту бюджету	Місцевий фінансовий орган	До 1 грудня року, що передує плановому
	10. Формування проекту бюджету та розгляд його показників _____ головою, заступниками голови та керуючим справами виконавчого комітету	Місцевий фінансовий орган	До 1 грудня року, що передує плановому
	11. Підготовка проекту рішення про бюджет ТГ і його подання до виконавчого комітету _____ ради для схвалення	Місцевий фінансовий орган	Не пізніше 15 грудня

Стадії бюджетного процесу	Зміст заходів	Виконавці	Терміни виконання*
III. Розгляд проекту та прийняття рішення про бюджет ТГ	1. Подання проекту рішення про бюджет ОТГ і матеріалів до нього на розгляд до постійних комісій _____ ради	Голова, Місцевий фінансовий орган	Грудень
	2. Розгляд проекту рішення про бюджет, підготовка (у разі необхідності) збалансованих пропозицій про зміни та доповнення до проекту бюджету ТГ	Постійні комісії _____ ради	Грудень
	3. Розгляд пропозицій постійних комісій _____ ради про зміни та доповнення до проекту бюджету ТГ та проекту рішення про бюджет ТГ	Постійна комісія з питань _____	Грудень
	4. Оприлюднення на офіційному сайті _____ ради проекту рішення про бюджет та матеріалів, що до нього додаються	Місцевий фінансовий орган	Листопад-грудень
	5. Розгляд проекту рішення про бюджет на пленарному засіданні _____ ради та затвердження бюджету ТГ	_____ рада	До 25 грудня
	6. Оприлюднення рішення про бюджет на офіційному сайті _____ ради	Орган відповідальний за інформаційну політику ради	У десятиденний строк з дня прийняття рішення
IV. Виконання бюджету ТГ, включаючи внесення змін до рішення бюджет	1. Доведення до головних розпорядників коштів лімітних довідок про бюджетні асигнування	Місцевий фінансовий орган	У двотижневий строк з дня прийняття рішення про бюджет
	2. Надання _____ відділу уточнених проектів зведених кошторисів та інших бюджетних документів	Головні розпорядники бюджетних коштів	У визначений місцевим фінансовим органом строк
	3. Складання, затвердження розпису бюджету та подання до органу казначейства (тимчасового розпису бюджету в разі не своєчасного прийняття бюджету ТГ)	Місцевий фінансовий орган	У місячний термін з дня прийняття рішення про бюджет
	4. Доведення до головних розпорядників коштів витягів з розпису бюджету	Місцевий фінансовий орган	У місячний термін з дня прийняття рішення про бюджет
	5. Подання органу казначейства розподілу показників зведених кошторисів та інших бюджетних документів у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів відповідно до мережі	Головні розпорядники бюджетних коштів	Протягом трьох робочих днів після отримання витягу з розпису бюджету
	6. Розроблення, затвердження паспортів бюджетних програм	Головні розпорядники бюджетних коштів	45 днів після набрання чинності рішення про бюджет
	7. Затвердження кошторисів, інших бюджетних документів та подання до органу казначейства	Головні розпорядники бюджетних коштів	Протягом 30 календарних днів після затвердження розпису та п'яти робочих днів після затвердження кошторисів

Стадії бюджетного процесу	Зміст заходів	Виконавці	Терміни виконання*
IV. Виконання бюджету ТГ, включаючи внесення змін до рішення бюджет	8. Забезпечення виконання бюджету ОТГ	Виконавчі органи _____ ради – головні розпорядники бюджетних коштів	Протягом бюджетного періоду
	9. Здійснення загальної організації та управління виконанням бюджету, координація діяльності учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету. Забезпечення відповідності розпису бюджету ТГ встановленим бюджетним призначенням	Місцевий фінансовий орган	Протягом бюджетного періоду
	10. Виконання бюджету ТГ за видатками та кредитуванням відповідно до статей 46 – 51 Бюджетного кодексу України	Розпорядники бюджетних коштів	Протягом бюджетного періоду
	11. Підготовка офіційного висновку про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду бюджету, про обсяг залишку коштів загального та спеціального фондів бюджету (крім власних надходжень бюджетних установ)	Місцевий фінансовий орган	У разі необхідності протягом бюджетного періоду
	12. Підготовка проєктів рішень про внесення змін до бюджету ТГ на розгляд і схвалення виконавчим комітетом _____ ради	Місцевий фінансовий орган	Протягом року
	13. Підготовка проєктів рішень про внесення змін до бюджету на розгляд до постійної комісії з питань _____	Голова, Місцевий фінансовий орган	Протягом року
	14. Оприлюднення на офіційному сайті _____ ради рішення про внесення змін до бюджету	Орган, відповідальний за інформаційну політику ради	Протягом року
V. Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього	1. Подання річного звіту про виконання бюджету ТГ на схвалення до виконавчого комітету _____ ради	Місцевий фінансовий орган	У двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду
	2. Розгляд та прийняття рішення про виконання бюджету ОТГ та подання його на затвердження до _____ ради	Постійні комісії _____ ради	У двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду
	3. Оприлюднення інформації про виконання бюджету на офіційному сайті _____ ради	Орган, відповідальний за інформаційну політику ради	Протягом року
	4. Опублікування інформації: 1) Про виконання бюджету ТГ за підсумками року; 2) Про час і місце публічного представлення такої інформації.	Орган, відповідальний за інформаційну політику ради	До 1 березня
	5. Публічне представлення інформації про виконання бюджету ТГ за підсумками року	Голова, його заступники, старости	До 20 березня

* Терміни виконання є орієнтовними, оскільки залежать від особливостей бюджетного процесу в кожній ТГ

ДОДАТОК II

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЛАН ЗАХОДІВ ЩОДО СКЛАДАННЯ ПРОГНОЗУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВИЙ ПЕРІОД

№ з/п	Зміст заходів	Термін виконання*	Відповідальні за виконання**
1.	Здійснення аналізу виконання місцевого бюджету у попередніх та поточному бюджетних періодах, виявлення тенденцій у виконанні дохідної та видаткової частин бюджету		Місцевий фінансовий орган
2.	Доведення до головних розпорядників бюджетних коштів організаційно-методологічних засад складання прогнозу місцевого бюджету, визначених Мінфіном		Місцевий фінансовий орган
3.	Отримання від ОДА основних прогнозних показників економічного і соціального розвитку території на середньостроковий період		Виконавчий орган місцевої ради, до повноважень якого належать питання соціально-економічного розвитку
4.	Отримання від територіального органу статистики інформації щодо чисельності населення		Місцевий фінансовий орган
5.	Взяття разом з поясненнями (зокрема в частині фіскальних ризиків у майбутніх періодах) в органах, що контролюють справляння податків та в ОДА прогнозних обсягів доходів бюджету на середньостроковий період - відповідно до типової форми прогнозу місцевого бюджету		Місцевий фінансовий орган
6.	Прогнозування обсягів доходів місцевого бюджету, визначення обсягів фінансування місцевого бюджету, повернення кредитів до місцевого бюджету та орієнтовних граничних показників видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету на середньостроковий період на підставі Бюджетної декларації, прогнозу економічного і соціального розвитку території, аналізу виконання місцевого бюджету в попередніх та поточному бюджетних періодах		Місцевий фінансовий орган
7.	Аналіз відхилень прогнозу місцевого бюджету на _____ роки від фактичного виконання		Місцевий фінансовий орган

№ з/п	Зміст заходів	Термін виконання*	Відповідальні за виконання**
8.	Розроблення та доведення до головних розпорядників бюджетних коштів Інструкцій з підготовки пропозицій до прогнозу бюджету та орієнтовних граничних показників видатків та надання кредитів з місцевого бюджету на середньостроковий період		Місцевий фінансовий орган
9.	Надання місцевому фінансовому органу пропозицій до прогнозу місцевого бюджету		Головні розпорядники бюджетних коштів
10.	Здійснення аналізу поданих головними розпорядниками бюджетних коштів пропозицій до прогнозу місцевого бюджету на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету і вимогам доведених інструкцій		Місцевий фінансовий орган
11.	Проведення погоджувальних нарад з головними розпорядниками бюджетних коштів щодо узгодження показників прогнозу місцевого бюджету		Місцевий фінансовий орган, головні розпорядники бюджетних коштів
12.	Доопрацювання прогнозу місцевого бюджету за результатами проведених погоджувальних нарад та інформації, отриманої від структурних підрозділів місцевої державної адміністрації, виконавчого органу місцевої ради		Місцевий фінансовий орган
13.	Подання прогнозу місцевого бюджету до виконавчого органу місцевої ради		Місцевий фінансовий орган
14.	Розгляд та схвалення прогнозу місцевого бюджету		Виконавчий орган місцевої ради
15.	Подання прогнозу місцевого бюджету разом із фінансово-економічним обґрунтуванням до місцевої ради для розгляду в порядку, визначеному радою		Виконавчий орган місцевої ради
16.	Супровід розгляду питання щодо прогнозу бюджету постійними комісіями місцевої ради та на пленарному засіданні місцевої ради в порядку, визначеному радою		Представники виконавчого органу місцевої ради, головних розпорядників бюджетних коштів

Примітки:

* Зазначаються терміни виконання заходів із урахуванням строків, визначених бюджетним законодавством, по кожному заходу конкретні терміни визначаються індивідуально для відповідного місцевого бюджету під час затвердження Плану заходів.

** Зазначається конкретна назва органу, структурного підрозділу місцевого органу влади, відповідального за виконання певного заходу відповідно до його повноважень.

*** у разі відсутності фінансового органу, відповідні повноваження забезпечує голова, організаційно – посадові особи, відповідно до посадових інструкцій

ДОДАТОК III

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЛАН ЗАХОДІВ ЩОДО СКЛАДАННЯ ПРОЄКТУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ НА ПЛАНОВИЙ РІК

№ з/п	Зміст заходів	Термін виконання*	Відповідальні за виконання**
1.	Уточнення параметрів, з урахуванням яких здійснюється горизонтальне вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів (обсягів надходжень податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток, чисельність населення)		Місцевий фінансовий орган
2.	Надання інформації галузевим міністерствам щодо показників, з урахуванням яких здійснюються розрахунки обсягів міжбюджетних трансфертів		Виконавчі органи місцевої ради
3.	Доведення до головних розпорядників бюджетних коштів особливостей складання розрахунків до проєктів місцевих бюджетів та прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів на плановий рік, надісланих МФУ		Місцевий фінансовий орган
4.	Підготовка пропозицій до проєкту державного бюджету в частині міжбюджетних трансфертів та їх надання МФУ і галузевим міністерствам		Місцевий фінансовий орган, головні розпорядники бюджетних коштів
5.	Отримання від Департаменту фінансів обласної державної адміністрації: — прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, врахованих у проєкті державного бюджету, схваленого Кабінетом Міністрів України; — методики їх визначення; — організаційно-методологічних вимог та інших показників щодо складання проєктів місцевих бюджетів		Місцевий фінансовий орган
6.	Доведення до головних розпорядників бюджетних коштів: — прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, врахованих у проєкті державного бюджету, схваленого Кабінетом Міністрів України; — методики їх визначення		Місцевий фінансовий орган
7.	Доведення до головних розпорядників бюджетних коштів: — інструкції з підготовки бюджетних запитів; — граничних показників видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету; — інструктивного листа щодо організаційних та інших вимог, яких зобов'язані дотримуватися всі розпорядники бюджетних коштів		Місцевий фінансовий орган
8.	Організація роботи з розробки бюджетних запитів		Головні розпорядники бюджетних коштів
9.	Подання бюджетних запитів місцевому фінансовому органу		Головні розпорядники бюджетних коштів
10.	Здійснення аналізу бюджетних запитів, отриманих від головних розпорядників бюджетних коштів, та прийняття рішення щодо включення їх до пропозиції проєкту місцевого бюджету		Місцевий фінансовий орган

№ з/п	Зміст заходів	Термін виконання*	Відповідальні за виконання**
11.	Отримання від Департаменту фінансів обласної державної адміністрації: — обсягів міжбюджетних трансфертів, врахованих у проекті державного бюджету, прийнятого Верховною Радою України у другому читанні; — текстових статей проекту закону про державний бюджет, прийнятого у другому читанні		Місцевий фінансовий орган
12.	Доведення до головних розпорядників бюджетних коштів обсягів міжбюджетних трансфертів, врахованих у проекті державного бюджету, прийнятого Верховною Радою України у другому читанні		Місцевий фінансовий орган
13.	Отримання від ОДА відповідних обсягів субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту, додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я		Виконавчі органи рад ТГ
14.	Вжиття заходів щодо залучення громадськості до процесу складання проекту місцевого бюджету (проведення засідань громадських рад, громадських слухань, консультацій з громадськістю, форумів, конференцій, брифінгів, дискусій, вивчення громадських думок)		Виконавчий орган місцевої ради, місцевий фінансовий орган, головні розпорядники коштів
15.	Підготовка проекту рішення місцевої ради про місцевий бюджет з додатками згідно з типовою формою, затвердженою відповідним наказом МФУ і матеріалів, передбачених статтею 76 Бюджетного кодексу України, та його подання місцевій державній адміністрації, виконавчому органу місцевої ради		Місцевий фінансовий орган
16.	Схвалення проекту рішення місцевої ради про місцевий бюджет		Виконавчий орган місцевої ради
17.	Направлення схваленого проекту рішення місцевої ради про місцевий бюджет до місцевої ради		Виконавчий орган місцевої ради
18.	Розміщення бюджетних запитів на офіційних сайтах або оприлюднення їх в інший спосіб		Головні розпорядники коштів
19.	Оприлюднення проекту рішення місцевої ради про місцевий бюджет, схваленого виконавчим органом місцевої ради		Виконавчий орган місцевої ради
20.	Доопрацювання проекту рішення місцевої ради про місцевий бюджет з урахуванням показників обсягів міжбюджетних трансфертів, врахованих у проекті державного бюджету, прийнятому Верховною Радою України		Місцевий фінансовий орган
21.	Супровід розгляду проекту рішення про бюджет у місцевій раді		Голова, представники виконавчого органу місцевої ради, місцевого фінансового органу, головних розпорядників бюджетних коштів
22.	Оприлюднення рішення місцевої ради про місцевий бюджет на плановий рік у спосіб, що визначена місцевою радою		Виконавчий орган місцевої ради

Примітки:

* Зазначаються терміни виконання заходів із урахуванням строків, визначених бюджетним законодавством, по кожному заходу конкретні терміни визначаються індивідуально для відповідного місцевого бюджету під час затвердження Плану заходів.

** Зазначається конкретна назва органу, структурного підрозділу місцевого органу влади, відповідального за виконання певного заходу відповідно до його повноважень.

ДОДАТОК IV

СТАТТЯ 75⁻¹ БКУ – НОВА. СКЛАДАННЯ ТА СХВАЛЕННЯ ПРОГНОЗУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

Місцевий фінансовий орган щороку спільно з іншими головними розпорядниками бюджетних коштів відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у прогнозних та програмних документах економічного і соціального розвитку України і відповідної території, та з **урахуванням Бюджетної декларації складає прогноз місцевого бюджету** – документ середньострокового бюджетного планування, що визначає показники місцевого бюджету на середньостроковий період і є основою для складання проекту місцевого бюджету.

Організаційно-методологічні засади складання прогнозу місцевого бюджету (включаючи типову форму прогнозу місцевого бюджету) визначаються Міністерством фінансів України.

Показники прогнозу місцевого бюджету визначаються з урахуванням положень та показників, визначених на відповідні бюджетні періоди Бюджетною декларацією та прогнозом місцевого бюджету, схваленим у попередньому бюджетному періоді.

При цьому показники прогнозу місцевого бюджету можуть відрізнятися від показників, визначених на відповідні бюджетні періоди прогнозом місцевого бюджету, схваленим у попередньому бюджетному періоді, у разі:

- 1) відхилення оцінки основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України та основних прогнозних показників економічного і соціального розвитку відповідної території від прогнозу, врахованого при складанні прогнозу місцевого бюджету, схваленого у попередньому бюджетному періоді;
- 2) відхилення бюджетних показників, визначених рішенням про місцевий бюджет, від аналогічних показників, визначених у прогнозі місцевого бюджету, схваленому у попередньому бюджетному періоді;
- 3) прийняття нових законодавчих та інших нормативно-правових актів, рішень Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, що впливають на показники місцевого бюджету у середньостроковому періоді.

Місцевий фінансовий орган на підставі основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України та основних прогнозних показників економічного і соціального розвитку відповідної території на середньостроковий період та аналізу виконання місцевого бюджету у попередніх та поточному бюджетних періодах **прогнозує обсяги доходів місцевого бюджету, визначає обсяги фінансування місцевого бюджету, повернення кредитів до місцевого бюджету та орієнтовні граничні показники видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету на середньостроковий період.**

Місцевий фінансовий орган розробляє та у визначені ним терміни **доводить** до головних розпорядників бюджетних коштів **інструкції з підготовки пропозицій до про-**

гнозу місцевого бюджету та орієнтовні граничні показники видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету на середньостроковий період.

Інструкції з підготовки пропозицій до прогнозу місцевого бюджету можуть запроваджувати додаткові фінансові обмеження, організаційні та інші вимоги, яких зобов'язані дотримуватися всі розпорядники бюджетних коштів у процесі підготовки пропозицій до прогнозу місцевого бюджету.

Місцевий фінансовий орган **здійснює аналіз** поданих головними розпорядниками бюджетних коштів пропозицій до прогнозу місцевого бюджету на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету і вимогам доведених інструкцій. На основі такого аналізу керівник місцевого фінансового органу приймає рішення про включення пропозицій головних розпорядників бюджетних коштів до прогнозу місцевого бюджету. Місцеві фінансові органи **до 15 серпня** року, що передує плановому, **подають до** Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, **виконавчих органів відповідних місцевих рад прогнози відповідних місцевих бюджетів**. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, **виконавчі органи відповідних місцевих рад не пізніше 1 вересня року**, що передує плановому, **розглядають та схвалюють прогнози відповідних місцевих бюджетів** і у **п'ятиденний строк подають** їх разом із фінансово-економічним обґрунтуванням до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, **відповідних місцевих рад** для розгляду у порядку, визначеному відповідними радами.

Прогноз місцевого бюджету містить:

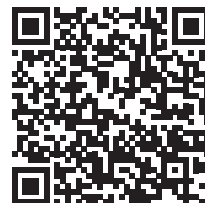
- 1) основні прогнозні показники економічного і соціального розвитку відповідної території, враховані під час розроблення прогнозу місцевого бюджету;
- 2) загальні показники доходів і фінансування місцевого бюджету, повернення кредитів до місцевого бюджету, загальні граничні показники видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);
- 3) показники за основними видами доходів місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);
- 4) показники дефіциту (профіциту) місцевого бюджету, показники за основними джерелами фінансування місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди), а також показники місцевого боргу, гарантованого Автономною Республікою Крим, обласною радою чи територіальною громадою міста боргу і надання місцевих гарантій;
- 5) граничні показники видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету головним розпорядникам бюджетних коштів (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);
- 6) обсяги капітальних вкладень у розрізі інвестиційних проектів, визначені в межах загальних граничних показників видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету;
- 7) інші показники і положення, необхідні для складання проекту рішення про місцевий бюджет.

ДОДАТОК V

ТИПОВА ФОРМА ПРОГНОЗУ МІСЦЕВОГО
БЮДЖЕТУ, РОЗРОБЛЕНА МФУ

ДОДАТКИ 1-12 ДО ТИПОВОЇ ФОРМИ
ПРОГНОЗУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

ДОДАТОК VI

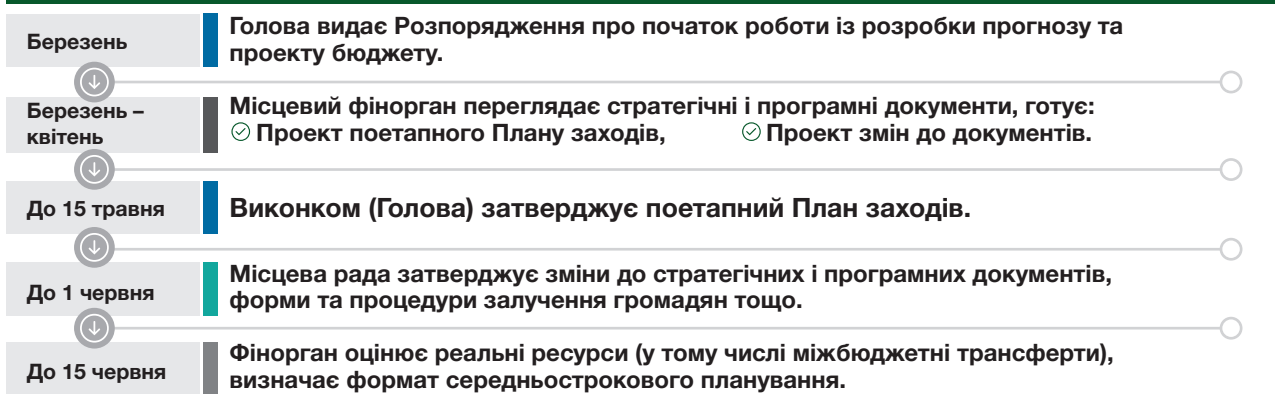
ШАБЛОН РІШЕННЯ ПРО РОЗГЛЯД МІСЦЕВОЮ
РАДОЮ ПРОГНОЗУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

ДОДАТОК VII

ДОРОЖНЯ КАРТА ПРОЦЕСУ СКЛАДАННЯ ПРОГНОЗУ БЮДЖЕТУ ТГ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВИЙ ПЕРІОД

ДО СХВАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ:

ПІСЛЯ СХВАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ТА ОТРИМАННЯ ВІД МФУ ОСОБЛИВОСТЕЙ СКЛАДАННЯ РОЗРАХУНКІВ ДО ПРОГНОЗУ

ПРОГНОЗ БЮДЖЕТУ ТГ ОПРИЛЮДНЮЄТЬСЯ НА ОФІЦІЙНОМУ САЙТІ РАДИ ТГ

Рис 13 Дорожня карта процесу підготовки прогнозу бюджету ТГ на середньостроковий період

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456'VI <http://www.rada.gov.ua>
2. Основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 роки : Постанова Верховної Ради України. Ліга: Закон. 2017. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DH53300A.html
3. Мазярчук В., Стадник М. Міжнародний досвід середньострокового планування: уроки для України. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. 2017. https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/FEAO_Sered_budget_planning_A5_05_web-2.pdf
4. Уряд схвалив зміни до Бюджетного кодексу щодо середньострокового бюджетного планування. Міністерство фінансів України. <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-zmini-do-byudzhetnogo-kodeksu-shodo-serednostrokovogobyudzhetnogo-planuvannya>
5. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання у 2019 році місцевих бюджетів на середньостроковий період». Наказ МФУ від 29.03.2019 №130.
6. Практичний посібник «Моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування ТГ в умовах децентралізації. Консолідований підхід» <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/search.html?tagid=topics:sustainable-development/economic-recovery>
7. Остріщенко Ю.В. Досвід застосування стратегічного бюджетного планування в країнах з ринковою економікою / Ю.В. Остріщенко // Наукові праці НДФІ. — 2011.-Вип.1.-С.44-52 http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2011_1_6
8. Про затвердження Типової форми рішення про місцевий бюджет. Наказ МФУ від 03.08.2018 № 668 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0953-18#Text>

